UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01105617 3

D
(67)
869-T

ВАСИЛЬ ПАЧОВСЬКИЙ

Роман Великий

PG
3948
P184 R6
1918a

LIBRARY
FEB 9 1968
UNIVERSITY OF TORONTO

ВАСИЛЬ ПАЧОВСЬКИЙ

Pachovs'kyĭ, Vasyl'

Книжка девята

Roman Velykyĭ

РОМАН ВЕЛИКИЙ

ТРАГЕДІЯ В ПЯТИ ДІЯХ

1918

Накладом автора

ІЗ ДРУКАРНІ ШАРФОГО У ВЕЦЛЯРІ

Виключний склад:

Коломия „Галицька Накладня"	Київ „Українська Накладня"	Winnippeg Man Canada Ukrainian Boock Stork.

ДРУГОМУ ОМАНОВІ

ЗАСПІВ

Ні хитру, ні гаразду, ані птичю горазду
Суда Божія не минути!

Слово о полку Ігореві

ДВА СТРІЛЬЦІ СІЧОВІ

за Гайнем

З Сибіру ішли два Стрільці Січові
В Галичину рідну з полону,
А як на Вкраїну дібрались живі,
Головки склонили до скону!

За радістю трісло їм серце на вість:
Україні на волі дві долі —
А ся, що за неї дала кров і кість,
Галичина — в ляцькій неволі!

І встали в очах їм герої з Карпат,
Що кровю всї гори красили;
Ах, як вони рвались під гуком гармат:
За волю, за волю що сили!..

Й заплакали ревно Стрільці Січові,
А один з них каже другому:
„Болить мене рана, як ляжу в рові,
Возьми мого трупа до дому!“

А другий з них каже: „О, друже ти мій,
Я радби з тобою вмірати —
Та в мене дружина, дитина в тяжкій
Нужді будуть вік коротати!“ —

„Та що мені жінка, та що мені син, —
Як батько не виборов долі,
Хай жебрають хліба в людей попід тин —
Галичина наша в неволі!

Той туск мені в серце як гадина вріс,
Мені він шматує утробу —
Як вмру я, мій друже, вложи мені кріс
І шаблю й ручницю до гробу!

А хрест золотий, що палить мені грудь,
Возьми там і кинь їм у вічи,
Хай знають, що золотом духа не ймуть
І прийде день нової січи!

Я ждатиму в гробі на чатах без сну, —
Аж в Київі труби заграють,
Затрублять до бою за Галичину,
Гармати від куль залунають!

І кінь з України об гріб задуднить,
Тоді я зірвуся і встану —
Із Київом землю рідну злучить,
Галичину нашу кохану!

РОМАН ВЕЛИКИЙ

Дієві особи

Роман Мстиславич, великий князь Галицько-Волинської держави

Ольга Рюриківна, його жінка

Світляна, жриця Перуна

Волхв, опікун Світляни

Марія, польська князівна

Світозор Осип, молочний брат Романа

Рюрик Ростиславич,
Ростислав, його син
Всеволод Чермний,
Володимир Ігоревич,
} українські князі

Лєшек Білий, польський князь

Всеволод Большоє Ґнездо, суздальський князь

Ярослав, його син

Наримунд Радивил,
Мендовг,
} литовські князі

Пакослав Тарновський, каштелян
Яцек Одровонж, епіскоп
} польські пани

Ігумен київських черців

Леґат, посол від папи Інокентія III

Твердята Остромирич, боярин Романа

Славно Борисович, боярин Рюрика

Голова Киян

Русалки, Драчиці, Лютиці, Судиця, волхви, розбійники, жриці Перкунаса, бояре, князі, кияне, черці, тивуни, отроки, хлопці, дівчата, служба

Діється на початку XIII століття

ПЕРША ДІЯ

Пишний князівський сад в Галичі. Широка площа до гри. Бесідка, зільники, хідники. На кругосвіті на горі ліворуч князівський замок. Праворуч пливе Дністер. За замком заходить сонце. У вечорі ріжнобарвні вогні

ЯВА 1

ХОР РУСАЛОК

з осяяного сонцем Дністра

Строфа

ПРАВДІ слава на віки і слава
Романові в нашій землі;
Божий суд пав на рід Ростислава
За неправду на княжім столі!
Сварог над нами,
Суд Божий!

Антистрофа

Суду божого нам не минути —
Чи хитрець, чи герой, чи мудрець
Мусить лад того світа збагнути,
Кождий гріх найде мести вінець!
Сварог над нами,
Суд Божий!

НАРОД

за садом

Слава Романові, слава!

ЯВА 2

входять Одровонж і Пакослав Тарновський

ОДРОВОНЖ

Ти чуєш?

ПАКОСЛАВ

Голос люду весь за ним!

ОДРОВОНЖ

Ударив громом на грізних бояр!

ПАКОСЛАВ

Розмахом крил захопив весь народ!

ОДРОВОНЖ

В одних він будить жах, в других любов!

ПАКОСЛАВ

Тим то й журба для Польщі виросла:
Ми думали, мирити прийдем спір,
І станем понад них суддями всіх —
А він нас повернув в свою стрілу
І на боярський лад звернув наш меч!
Це може потім мститися на нас...
Увесь наш похід в нівець повернувся!

ОДРОВОНЖ

Так не кажи, спізнали ми орла, 25
Ще найдем спосіб кіхті видерти!

ПАКОСЛАВ

Орел тимчасом може вбити нас,
Бо нині лучить Галич із Волиню,
А завтра Київ споїть з Галичем —
І стане проти нас у буєсти своїй! —
Його ніщо не спинить у розгоні...

ОДРОВОНЖ

Велике його буйство в боротьбі,
Та має слабість до білоголов —
І цим ми можем спутати орла!
За цілий пир, що дав на нашу честь,
З князівни нашої не звів очей,
Втопив всі змисли у її красі —
На те умисне я її привіз!
А потім, коб ти знав...

ПАКОСЛАВ

Ну, щож таке?

ОДРОВОНЖ

Я вчера вийшов з нею у той сад,
А він вже й коло нас! Звиталися —
Знайомі давні із дитинних літ!
Я кинув їх і ніби зник в кущах, —
Дивлюсь, що буде далі!

ПАКОСЛАВ

Ну і що?

ОДРОВОНЖ

На спомин давніх іграшок дитинних
Небавом стали тикати собі,

А далі гра очей і стиски рук,
Підхлібства, смішки. одним словом флірт!
Мариля не аби який містець,
Пустила бісики і довела,
Що він її під шалом пристрасти
Поцілував в лице!

ПАКОСЛАВ

Невже, аж так?!
Вона ж не зобидилася на це?!

ОДРОВОНЖ

Та не без того, крикнула йому:
Я, князю, надто низька на дружину,
А за висока на любовницю тобі!
Та він назвав її вогнем душі,
Благав прощення за ганьбу в її!
На плач лице закрила й дорікала
З образою... Тоді я перервав,
І все загладилось, як не було —
Та чи з того не вийшлаби любов?!

ПАКОСЛАВ

Двосічний меч — добути нею ціль!
Ще може жінку в Київ одіслати
І одружиться з нею для дітей —
Бездітний він — то краще так як є!

Хто має право на його престол.
Як не наш Лєшек? — він рідня йому!

ОДРОВОНЖ

Не допустити до подружжя їх,
А тільки кермувати шалом душ
І пристрасть упустити на наш млин!
Марія брава, польська кров і кість,
А решту мудрість наша доповість!

ПАКОСЛАВ

То треба з іскри видмухать пожар!
Ховаймося — ось він іде, як царь!

ЯВА 3

Вбігає народ — вони ховаються. Входить Роман, в
кий, золотокучерий, з орлиним носом і темносиніми
ликими очима — в срібнім панцері, у багряниці підби
горностаями, з золотим вінцем на голові

НАРОД

СЛАВА Романові, слава!

ХОР ВОЛХВІВ

Будь благословенний!

ВОЛХВ

Князю Романе!

РОМАН

Хто мене кличе?

ХОР ВОЛХВІВ

Будь благословенний!

ВОЛХВ

В Галичі й Володимирі,

ХОР ВОЛХВІВ

Будь благословенний!

ВОЛХВ

Великий київський князю,

ХОР ВОЛХВІВ

Будь благословенний!

ВОЛХВ

Візьмеш меч і щит Святослава,

ХОР ВОЛХВІВ

Будь благословенний!

ВОЛХВ

Злучиш всі наші землі,

ХОР ВОЛХВІВ

Будь благословенний!

ВОЛХВ

Застромиш наш стяг в Царгороді,

ХОР ВОЛХВІВ

Будь благословенний!

ВОЛХВ

Батьку сильних королів!

РОМАН

Хто ви такі?

ВОЛХВ

Не питай нас!

ХОР ВОЛХВІВ

Будь благословенний, князю Романе,
Яко Хорсовий стовб огненний!
На славу Дажбога, Перуна й Лади,
А Диву в обиду на віки, на віки
Будь благословенний!

РОМАН

Хто ви такі?

ВОЛХВ

Волхви ми з Карпат!

РОМАН

Хто зрадив мої тайні мисли вам?

ВОЛХВ

На мисль твою надіється народ!

РОМАН

Хоч носить гордий ум хоробру мисль 100
На діло, я не Святослав Хоробрий,
Що трусив сходом сходом аж по Царгород!

ВОЛХВ

Ти будеш більшим, яструба гони,
Що може вирвать серце ув орла!

РОМАН

Не побоїться яструба орел!
Хто є той яструб?

ВОЛХВ

Розлучися з нем!
Се йде до тебе віщая дівиця
З Карпат з мечем і щитом Святослава...
Увиділа, як ти високо плавлеш
У буїсти і прищеш скрізь стрілами
На вої та гремиш об їх шеломи
Каленими мечами, наче сокіл
На вітрі! весь народ тобі співає,
Романе: слава, слава!

НАРОД І ХОР ВОЛХВІВ

Слава! Слава! Слава!

РОМАН

Хоч і здобуду я
Престольний Київ і Чернигів славний,
Та щит завішу наш на Царгороді —
Немає в мене сина на престол!

ВОЛХВ

Написано у віщуваннях долі:
З керви народу зродиться твій син!

РОМАН

З керви народу зродиться мій син? —
Не збагне ум тих каламутних віщб...
І мутиться душа в великий день —
Падуть каміння в чисте жерело!
Лишіть мене в спокою, хочу бути сам, 125
Під вечір всіх прошу вас в свій город!

НАРОД

Слава Романові, слава!

відходить з волхвами

ХОР ВОЛХВІВ

Будь благословенний!

Роман сам

РОМАН

Що за віщба старих волхвів мені?
Що дух давно леліяв у душі,
Свідомостю виходить із глибин
Народу! Чи ними Бог мені путь каже? —

Щоб хаос в нашій золотій землі
У космос повернути — мисль хоробру
На діло ум носив на самоті!..
То грають сині блискавки мені
До чину! Народ прокинеться в огні!..

ходить понурений в задумі

ЯВА 4

входить Лєшек Білий, в панцері, в білій киреї

ЛЄШЕК

ПОКЛІН Вам, княже, на прощаннє шлем!

приклякає — Роман його підносить

РОМАН

Уже відходите, чи не гостинні Вам?
Та будьте ласка в мене ще день-два!

ЛЄШЕК

Не можу, справи ждуть.

РОМАН

Які там справи?
Гостина в брата — діло неважне?!

ЛЄШЕК

Публичні справи вищі за рідню,
Мовляють мої палядини все!

РОМАН

Вам дуще слово їх — щаслива ж путь,
Я ще раз дякую за поміч Вам!

ЛЄШЕК

Сповнив повинність, брате, проти Вас,
За вашу поміч у розправі з Мешком..
Тепер прийміть, найбільший із князів,
Пораду матері і тітки Вашої 150
Без гніву і обиди, як слова рідні:
Відкличте присуд смерти на бояр
Кормильчичів, що підняли цей бунт
На Вас і Уграм Галич віддали!

РОМАН

За злочин зради — в нас нема прощення
Не має ласки трутням серед пчіл,
Щоб їсти мед — побити треба їх!

ЛЄШЕК

Ба, зважте силу їх: хто вірний Вам,

Хто ні — вони усі рідня собі!
Усі пани великі стануть проти Вас...

РОМАН

Без них з народом я устою сам!

ЛЄШЕК

Народ — юрба, за вітром хилиться,
А вітром у державі є — вельможі!

РОМАН

То може в вас у Польщі, не у нас!

ЛЄШЕК

Найкраща мисль: середини держись!

РОМАН

Будь ваша правда Вам — в моїй землі
Закон: добро народу, не панів!
Я не скасую присуду на смерть!

ЛЄШЕК

А як покаже слідство, що сей бунт
Був звязаний з найблищими до Вас!

РОМАН

Щож? Зять і пасербиця утекли
На Угри! Покаралися самі!

ЛЄШЕК

А ваша жінка?

РОМАН

Хто? Ольга з ними?

ЛЄШЕК

А як так, то що?

РОМАН

Невже це правда?

ЛЄШЕК

Вела з донькою разом цілий плян! 175

РОМАН

Нікчемна! Камінь на моїх ногах!
Не досить, що караюся весь вік,
Самотний, без родинного тепла, —
Ще сіла нам на крила як поліп!

ЛЄШЕК

І моя мати, знаючи про це —
Порадила помилувати всіх!

РОМАН

Простіть, та засуду вже не вернути!
Народ — або вони, середини нема!
Вже проголошено його у цілім краю...

ЛЄШЕК

На рідну жінку!

РОМАН

Винятку нема,
Всіх ворогів народу я віддав на суд!
Як моя жінка йшла проти народу,
То стане разом з ними під судом!

ЛЄШЕК

Хиба своєї жінки не пощадите?

РОМАН

А вжеж, як найдеться провина в ній!

ЛЄШЕК

І що, присудите на смерть її?

РОМАН

Хто винен зради, того дам на смерть,
Інакше я не князь тай не Роман!

чути труби

ЛЄШЕК

Не маю більш нічого Вам сказати. —
Вже трублять наші, мушу бути там,
Поклін Вам, князю брате, і гаразд!

Роман подає йому руку схвильований,
Лєшко приклякнувши, відходить

РОМАН

сам

Не вже це правда? Злочин і коварство
Нікчемних душ провадила вона?!
Ще один доказ, що подружжя варт, 200
Батьками суджене з державних карт!..

ЯВА 5

входить Світозор — гарний, чорнявий лицарь

СВІТОЗОР

Ляхи вже йдуть домів, щаслива путь,
Незносний це народ — отті Ляхи!

РОМАН

Чому так мовиш?

СВІТОЗОР

Треба чути їх!
Скрізь нишпорять і слідях по кутках,
А все пани прошіптуються скрізь —
Не вір їм, князю, то гніздо гадюк!

РОМАН

Шуткуєш, Осипе, це купка мурашок!
Бутні пани в них, правда, але що
Мені бута ця жаби без жала?

СВІТОЗОР

Сто львів повалить те гніздо гадюк!

РОМАН

Ну ну, мій друже пусті трівоги ці,
Здусивби я їх царство в кулаці!

ЯВА 6

Тивуни й Дворецький ведуть закованих Кормильчичів, за ними народ, — від палати наближається Ольга, старша жінка у брокатовій киреї, в короні з емалієвих табличок, обвішана ковтками і перлами

ДВОРЕЦЬКИЙ

КНЯЗЮ Романе, слідство провели:
Оба бояре з роду Кормильчичів
Були в союзі із Мадярами!
Їх ціль: тебе на Галич не впустити.
Не дать злучити Галич із Волинню!
Обтяжують обох зізнання смердів,
Яких насильством гнали до робіт;
Видумували муки нелюдських тортур,
Яких не спишеш словом ні пером!

РОМАН

Обох боярів з роду Кормильчичів
Засуджую на смерть, а їх земля
Перейде на добро і власність їх селян!

А хто хотівби станути за них,
Хай буде вигнаний з утратою майна!

ОДИН З КОРМИЛЬЧИЧІВ

Князю Романе, як засуджуєш,
На смерть за вольну думку всіх бояр —
Суди по правді всіх союзників
Боярських, що стояли в змов їх!

РОМАН

Хто був у змові й рук не прикладав,
Хай буде вигнаний з утратою майна!

ОЛЬГА

Князю Романе, правди не втаю:
Робили цей союз Кормильчичі
На звичаєвім праві в цій землі.
Ач всі з Володимирових країв
Повинні мати кожен свого князя,
Підлеглого великому князеві!..

РОМАН

Це, люба жінко, київський розкол:
Недопустити злуки двох князівств
І хаос коромолами кувати!
Та я зроблю цьому конець тепер,

Щоби тоска по землях не лилась...
А ти мені не жінка, як є ціль
Тобі дороща від добра народу!

ОЛЬГА

Ні, я стою за батьківські права!

РОМАН

Ти знаєш суд мій: батько, або я!

ОЛЬГА

Для мужа батька відректись не слід!
Нерада я в твій Галич перейти,
Де я чужа, безпомічна стаю! 250

РОМАН

Не хочеш тут, їдь в Київ до батьків!
Гайда, ще нині, враз з своїм майном,
До батька, я без тебе жити-му
Безпечне, знаю всі твої коварства...
Досить я ніс той камінь на ногах,
А нині перед цілим світом став
Я і народ — одно, бояре й ти —
Друге, — не буде злагоди між нас,
Поки один другого не побє!

Щоб їсти мед, слід вибити чмелів,
Не правда, люде?

НАРОД

Славно, Романе!

РОМАН

Такий мій суд за волею народу!
Геть відвести!

дає знак відвести Кормильничів

ОЛЬГА

Романе, ти вважай.
Що батько мій не хто, — великий князь,
На тебе найде гострий меч за це!

РОМАН

Скажи ж йому, що за тобою вслід
Роман іде з мечем на всіх князів,
Що сіють людям горе з коромол
І крячуть круками понад народ!

НАРОД

Слава, слава Романові!

Роман відходить

ЯВА 7

ОЛЬГА

Зійшов з ума із буєсти в лету!

БОЯРЕ

блискають мечами

Та сокола ми скинемо мерщій!

НАРОД

Не скинете, він наша кров і кість!

БОЯРЕ

Мовчіть, раби, чи спина вам свербить? 275

ГОЛОС

Зловіте їх, коварників таких!

НАРОД

Зловити їх, на суд їх відвести!

ловлять їх — бійка, Ольга тікає

ДРУГИЙ ГОЛОС

Покличте князя тут на тих шулік!

ТРЕТІЙ ГОЛОС

Князю Романе!

ДРУГИЙ ГОЛОС

Князю наш, Романе!

Роман вертає з отроками серед їх бійки

РОМАН

Що сталося?

БОЯРЕ

Раби неволять нас!

ГОЛОС

Бо ті пани бояре хочуть вбити
Тебе, коханий князю, за той суд!

БОЯРЕ

Це лож, не слухай голосу товпи!

НАРОД

Се правда, правда, говорили так!

ГОЛОС

Ще сокола ми скинемо в лету!

ДРУГИЙ ГОЛОС

Я чув!

ТРЕТІЙ ГОЛОС

І я!

ЮРБА

Так чув увесь народ!

РОМАН

до отроків

Займіть їх всіх у кандали як стій!

БОЯРЕ

Тиранія! Не князь це, а тиран!

РОМАН

Не помело, бояре, князь Роман!
Замкніть під ключ і сторожити їх!

НАРОД

Слава Романові, отсе раз князь!
Ми всі чергою сторожитимем!

їх відводять

ЯВА 8

РОМАН

сам

СХВИЛЬОВАНА душа моя у щерть,
Чи се мені суд божий порішив
Якнебудь довершить велике діло
Зєдинення розбитої землі?...
Самотний я, самотний сам стою!
Ох як же мені тяжко на душі!
Чи найду силу стати проти всіх?!
На мене вдарить струя чорних хвиль, 300
Князі і жінка! Той вузенький ум
Маленьких душ ненависний мені!
Це „яструб“, що в мені давив орла —
Та я стрясу поліпа з моїх крил!
Хай продадає — я устою сам!
Народ? — непевна сила?! Коб я знав.
Що сей народ стоїть увесь за мною,
Колиб я знав! — Я мушу знати се,
Ніщо тоді мене не спинить, ні стрясе!

відходить

ЯВА 9

вносять столи, бочки і боклаги з їдлом і з напитками за тивуном. За ним народ із волхвами

ТИВУН

ПРОСИМ вас, люде, в княжі городи,
На честь побіди князя Романа,

Пийте, гуляйте, хлопці й дівчата,
Вінці кидайте, паліть лучива
Під ясну нічку Купайла!

ХОР ХЛОПЦІВ

входить у вінцях і несе куклу бога Сонця, украшену павиним пірям, ставить її на підставі, ходить довкола хороводом і співає

Строфа

Ой ти, Сонце, світлий цару,
Вже Кострубок на цвинтару —
Вже бояре у коморі,
А народ знов піде горі!
Слава Романові, слава!

ХОР ДІВЧАТ

входить у вінцях з другої сторони і несе куклу богині Марени. Вона з віників соломи і кропиви, одіта цвітками і стрічками. Ставить куклу на другій підставі; ходить довкола хороводом та співає:

Антистрофа

Ходили дівочки коло Мареночки,
А парубочки коло Купайла,
Гратиме Сонечко для Романа,
Сріберні ключі взяло Марені,

Тай відчиняє скарби черлені,
Все для Романа, доброго пана! 325

розкладають вогонь перед куклами і танцюють довкола хлопці і дівчата, побравшися за руки. Входить шість лицарів закритих прилбицями. Чотирох з них заводить танець з дівчатами

МІШАНИЙ ХОР

Лицарі, лицарі, відхиліте панцері,
Відхиліте прилбиці, чи в вас вус є на лиці?
Ха-ха-ха! ха-ха-ха!

два лицарі (Роман і Світозор) стають осторонь і дивляться. Нарід говорить між танцями.

ГОЛОС З НАРОДУ

Новий став князь, новий і обичай!

ДРУГИЙ ГОЛОС

Не знати, чи він сяде тут у нас!

ПЕРШИЙ ГОЛОС

Великий, гарний, лицарь хоч куди!

ТРЕТІЙ ГОЛОС

Великого коліна, великої руки!

ДРУГИЙ ГОЛОС

Розбив Мадярів і боярів потоптав!

ПЕРШИЙ ГОЛОС

Стараго Ярослава дущий він!

ЧЕТВЕРТИЙ ГОЛОС

Не згадуйте боярського віку,
Хай вієтьеся за вітром Ярослав —
Переволось коліно його роду!
Роман не те, що схоче, може він,
Прокинеться у лиса і в орла, —
Як йому треба, — кажуть люди всі,
Його не йметься шабля ні стріла!

ВОЛХВ

Ні хитру, ні гаразду, ані птичю горазду
Суда божія не минути!

ПЕРШИЙ ГОЛОС

Звідкіль ти, старче божий, тут зайшов?!

ВОЛХВ

Князеві вів післанницю богів!

ПЕРШИЙ ГОЛОС

А деж вона?

ВОЛХВ

Світляно, йди сюди!

ЯВА 10

входить Світляна струнка, золотоволоса красуня, з великими чорними очима. Одіта в кирей краски грому і блискавки, з дубовим вінцем на голові. Має в одній руці довгий ясний меч, в другій блакитний щит зі золотим левом

ГОЛОС З НАРОДУ

ЯКА красуня!

ЛИЦАРЬ РОМАН

до лицаря Світозора

Глянь, яка краса!

лицарь Роман дивиться на неї

ВОЛХВ

до Романа

Ти чуєш, не дивися так на неї,
А то вречеш нам жрицю, пек тобі!

СВІТЛЯНА

Романа я чую, боюсь його сили!... 350

ПЕРШИЙ ГОЛОС

Дівице, на що тобі меч і той щит?

ВОЛХВ

Той меч і той щит це того Святослава,
Що вів батьків наших на Царгород!
Як пісня нам каже...

ГОЛОС З ЛЮДУ

Гей чуєте, люде,
То меч Святослава, то щит Святослава!

всі збігаються близче до Світляни

ВОЛХВ

Дивіться, тут лев на щиті в синім полі!

ГОЛОС З ЛЮДУ

Ади, синій щит весь, а лев золотий!

ВОЛХВ

бере від Світляни щит

А з другого боку є руни святі!

ГОЛОС З ЛЮДУ

Написано, видиш, довкола рубцем!

ДРУГИЙ ГОЛОС

Ану но читай, що написано там!

ВОЛХВ

читає

Любов або воля — їх злука то смерть!

ГОЛОС З ЛЮДУ

А що воно значить?

ВОЛХВ

То значить: бери
Любов або волю, обох не займай!

СВІТЛЯНА

То значить: хто хоче Богові служити,
Кохання не май, бо тоді ти пропав!

ВОЛХВ

Любов для великих не щастя, а смерть!

ЛИЦАРЬ

Звідкіль ви добули ту зброю дивну?

СВІТЛЯНА

В Карпатах з могили в селі Святославі!

ГОЛОС З ЛЮДУ

Там князь той погиб!

ВОЛХВ

Там погиб його внук,
Святослав, що дідові прáпори мав!

ЛИЦАРЬ

Звідкіль ви це знали?

СВІТЛЯНА

Бабуся сказали,
Казки повідали мені з ранніх літ!

ЛИЦАРЬ

Хто пхнув їх шукати?

СВІТЛЯНА

Дух чорний як крук!
Бог Перун післав, бог Перун казав!

ВОЛХВ

Як жрицею стала служить його славі, 400
Тоді стала віща і чує все духом. —
Що є, було й буде, — і зором і слухом
Живе серед нас, а летить в другий світ!

ДРУГИЙ ГОЛОС

Скажи, чи в нас сяде Роман князь, чи ні?

СВІТЛЯНА

Де сяде, не всидить, його дух на війні —
Та ви не питайте, не будіть мене в сні —
Як збуджусь, гіркий мені світ! Я тоді...

ВОЛХВ

Як зблідла нечайно в жаху і обаві!

до лицаря Романа

Чого ти так дивишся, враже, на неї? —
Пристрінеш нам жрицю на лихо усім!

СВІТЛЯНА

Чую кожду цвітку, як вийду у ліс —
Вона мені шепче, на що вона лік;
Чую срібну росу, з чиїх вона сліз —
Всі душі в листочках, який був їх вік!
Чую усі скарби скриті серед гір,
Як горить пролита людська кров і піт,
Чую всі істоти від землі до зір,
Чую усі тайни, що не знає світ!

ЛИЦАРЬ РОМАН

до Світозора

Я, знаєш, нею очарований,
Такого голосу не чув я зроду!

ЛИЦАРЬ СВІТОЗОР

до Романа

Дивись на щит золотокований,
Се мов символ життя глибин народу!

ЛИЦАРЬ РОМАН

до Світозора

Дивись, яка вона ясна, дивись!
А очі — чисте золото в огні!

ВОЛХВ

до лицаря Романа

Ти не дивись на неї, не лестись — 425
А то буде лихо тобі і мені!

ГОЛОС З ЛЮДУ

Що за дивовижа!

ВОЛХВ

Мовчіть, хай говоре!

СВІТЛЯНА

Ой горе нам, Перуне, горе!

ЛИЦАРЬ

Скажи, який жах тобі, що так дрожиш!?

ГОЛОС З ЛЮДУ

Як змінився нараз її голос!

ЛИЦАРЬ РОМАН

Що серденько мучить, чого ти кричиш?

ГОЛОС З ЛЮДУ

Ох, дубом встав її волос!

ДРУГИЙ ГОЛОС

Як очі поставила в стовб!

ВОЛХВ

Бачить там,
Що не бачиться нам, що присуджено нам!

показує на небо

Чуєте, крила великі летять?! —
Сварог над нами, суд божий!

СВІТЛЯНА

Ой горе нам, Перуне, горе!
Спожалься, не чуєш, не бачиш того?
Ось виходить той лев з леговища свого
Виступає губитель народів!
Щоби збурити землі твої, Україно,
Міста обезлюднити в сонну руїну,
Народ повернути в безродів!
Де Роман? він не чує, не бачить того?!
Ой Перуне, чую я силу його,
А боюся його, я боюся!...

ГОЛОС З ЛЮДУ

Вона навіджена!

ВОЛХВ

Мовчіть ради Перуна!
Чуєте, крила як лопотять?! —
Сварог над нами, суд божий!

мовчанка

СВІТЛЯНА

Ой горе нам, Перуне, горе! 450
Ніяк не умовчу, душа моя чує те море,
Трубний гук і галас боєвий осоружний!
Що я бачу: йде нарід давнезний, потужний,
Що мови його ти знаєш,
І що він говорить ніяк не вгадаєш,
А луки його напряжені, тули отворені,
Шаблі ізгострені, а вої — самі невміраки!
Всі яруги їм знаємі, пути їм відомі...
А Див мій народ обняв духом мраки!
Романе, не чуєш, не бачиш того?..
Ой Перуне, чую я силу його!
А боюся його, я боюся!...

ГОЛОС З ЛЮДУ

Ой що вона каже?

ДРУГИЙ ГОЛОС

Одержима духом!

ВОЛХВ

Чуєте, крила страшні як шумлять?!
Сварог над нами, суд божій!

тихо, хоч маком сій

СВІТЛЯНА

Ой горе нам, Перуне, горе!
Яким шумом товпа наступає на нас,
А гукає, як шумить море!
Князі в нас як вівці біжуть самопас,
Розбіглися городи, здались бузувірам,
А села на жир хижим птицям!
Горить все під пожежою, а з диму руїн
Несеться наш плач, зпід землі стогне він:
Ой горе, то наше наслідця дісталось невірам,
Доми наші чужим чуженицям! 475
Романе, не чуєш, не бачиш того?...
Ой Перуне, чую я силу його!
Я боюся його, я боюся!..

ЛИЦАРЬ СВІТОЗОР

Вона чує тебе!...

ЛИЦАРЬ РОМАН

Подивлюсь їй у вічи!

СВІТЛЯНА

Ой горе, мій Перуне, горе,
Він дивиться в мене, до серця говоре,
А я трачу силу від зору його!

ВОЛХВ

Чого дивишся?! Йди, Перелестнику, геть!
Ой горе нам, горе! щось станеться гнеть!

СВІТЛЯНА

Світляна бореться з собою — приступає до Романа

Гей Романе, не чуєш, не бачиш того?!
Бери меч, бери щит Святослава, ставай
На чолі і єднай увесь люд, увесь край!
Поки маєш той меч, поти скрізь побідиш!
Поки маєш той щит, поти смерти не вздриш!
Відслони свій шолом, чую силу твою!
Вона йде як та хвиля на душу мою!...
Романе! Ось на́ тобі меч і щит Святослава!

підносить йому меч і щит — Роман відслонює шолом — бере меч і щит, глянувши на неї

ГОЛОСИ З ЛЮДУ

То Роман! то Роман! Ач пізнала його!

НАРОД

Слава Романові, слава!

СВІТЛЯНА

Ой Ладо! Леле, Лелечко мені!

падає

ВОЛХВ

Зомліла!

НАРОД

Гей води!

РОМАН

Що сталося її?

обливають її водою

ВОЛХВ

Відкрила очі!

СВІТЛЯНА

Де він? золотий
Роман мій, моє щастя і життя?

РОМАН

Роман є біля тебе, цить, дитя!

СВІТЛЯНА

Не знала я, що ти такий ясний! 500
Твоє обличчя — сонце в золотім
Волоссю, а твої очі — ясний грім!

РОМАН

Я дякую тобі за славний дар,
Він двигне мої крила вище хмар!

СВІТЛЯНА

шепотом

Той дар від Перуна тобі я принесла.
Та як би знала серце, булаб не пішла!

дивиться в його залюбки

ЯВА 11

ВОЛХВ

виступає зпоміж юрби

ХОДИЖ, моя дитино!

СВІТЛЯНА

Де, куди?

ВОЛХВ

Ходи на гори Перуну служити!

СВІТЛЯНА

Ох я!...

РОМАН

Так ні, чей ти останеш тут!?
Я дам тобі домівку золоту!

СВІТЛЯНА

Не для палат я тут лишиласяб!

ВОЛХВ

Не слід, дитино, так! зробила ти
Обіт богам служити цілий вік!

СВІТЛЯНА

Та горе, я не знала, де мій бог!

ВОЛХВ

Твій бог на горах!

СВІТЛЯНА

Серце на низу!

РОМАН

Лишися біля мене, як моя...

вона припадає до його

ВОЛХВ

Князю Романе, суджену богам
Не слід тобі на любощах губити!
Чи мало маєш гарних тут дівчат!?

тягне її за руку

РОМАН

Такої, як вона нема на світі!

ВОЛХВ

Ходи, щоби на тебе Див прийшов!

НАРОД

Пусти старий! Не руш її! Не руш!

СВІТЛЯНА

О ти для мене князь і любий бог!

ВОЛХВ

Богів прокляття упаде на вас!

ХОР ВОЛХВІВ

Строфа

Боги, чуєте ви, як тут ламають закон! 525
В порох падає честь, в нівець кане звичай!
Хто лама свій обіт, того жде чорний скон!

Га я гей! люте горе хай впаде на край!

Антистрофа

Кров стинається в жилах, волос сивіє нам,
Що за правду хоч люд не постояв бодай,
Він дає все князям, що належить богам!

Га я гей! люте горе хай впаде на край!

РОМАН

Богам весь світ кланяється до ніг,
Мені самотному вона одна
Заповнить пустку в грудях у пустих!

СВІТЛЯНА

Я буду всім чим хоч, лиш не пусти
Мене від себе, мій Романе, мій!

РОМАН

Я не пущу, не бійся, скарбе мій!

ВОЛХВ

Бувай здорова, щастя тут не жди,
Й на князя встане божий суд страшний!
Романе, тям: кінець — ділу вінець!

ХОР ВОХВІВ

Строфа

Ой пожалуєш ти, що зламала обіт.
Де повернеш, печаль упаде на твій труд,
Потемніє твій ум, сковиріє твій плід!

Горе вам! за неправду впаде божий суд!

Антистрофа

Ой пожалує князь, що тебе він узяв,
Обманула богів, заведеш його в блуд,
І не сповнить того, що сповнити він мав!

Горе вам! за неправду впаде божий суд!

відходять

ЯВА 12

СВІТЛЯНА

ЖДІТЬ, я не знаю!

РОМАН

Цить дитя моє, 550
Загою я тобі твій біль і жах!
Збудую срібний храм твоїм богам,
Там жертву приносити меш по вік!
Коби лиш чув я срібний голос твій
І твою душу чув на самоті!
Ось маю меч до царства аж по Дон,
Хтож двигне по мені той ясний меч
І той золотолевий синій щит?
Я сам на світі, як билина, сам, —
А мушу мати сина на престол
Із діви, що уродить ґенія!..

СВІТЛЯНА

припадає до його

Візьми мене далеко відсіля,
Щоби ніхто не віднайшов мене —
Для тебе житиму, ти Ладо моїх мрій!
Романе князю мій, Романе світе мій!

ХОР ДІВЧАТ

Строфа

Гей ставайте усі, одівайте вінці,
Запаляйте огні, розлелійтеся в тан,
А співайте пісень, гей той шум на ріці:

Гей я гей! як весілля справляє Роман!

ХОР ХЛОПЦІВ

Антистрофа

Гей радійте усі, сипте цвіти в огні,
Що наш князь як те Сонце розвіє туман,
Від землі аж зір все радіє весні!..

Гей я гей! так весілля справляє Роман!

заслона спадає

ДРУГА ДІЯ

Нутро княжих теремів на горі в Київі. На стінах мозаїка, фрески, візантійські ікони та килими. Дорога плоскорізблена обстанова, покрита парчами і злотоглавами

ЯВА 1

Всеволод Большоє Ґнєздо в киреї сірої краски — молиться перед іконою, хреститься і поклоняється. Ярослав, син Всеволода, в синій киреї ходить неспокійно геть то назад.

Вбігає Рюрик у червонім строю

ЯРОСЛАВ

НЕМА ще вістей?

РЮРИК

Ні слиху, ні диху!

Боюся, чи князі побють Романа
Шкода, що ми напали його край,
Послухавши твоєї ради, батьку!

ВСЕВОЛОД

Так не кажи, там всі твої війська
І пять князів Олегового коліна,
Що мають воїв славних на весь світ!

РЮРИК

Тут голова рішає, а не вої!

ВСЕВОЛОД

Надіюся на милость Божію!

ЯРОСЛАВ

Щож тоді буде?

РЮРИК

Київ забере,
Потопче всіх князів, як тих бояр!

до Всеволода

Мене старого пустить голіруч,
Все через віно, що відняв йому

І дав твоїй донці за Ростиславом!

ВСЕВОЛОД

Так він на мене дише не добром!?

РЮРИК

І не казати, князя на Москві
Він уважає ворогом нас всіх!
Адже він бачив, як твій брат
Андрій з тобою Київ зруйнував!
Привів на смерть Мстислава, його батька!

ВСЕВОЛОД

Хиба Мстислав не жив ще на Волині?

РЮРИК

Яке життя? Посивів мов той голуб,
А божевіллям помутився ум!
О, цей дитинний спомин у Романа
Зажег той гнів за батька на Суздаль!

чути гамір під замком

ЯРОСЛАВ

Що це за крики?

РЮРИК

Це Кияне так
Кричать і ремствують!

ЯРОСЛАВ

За що, ч[illegible]? 600

РЮРИК

За ту дівицю, що знасилував
Посел литовський, князь той Наримунд!
Хиба я винен?

ВСЕВОЛОД

Дивний в вас народ!
Пішли отроків розігнати їх!

РЮРИК

То буде бунт! Я вже їм товкував,
Що князь цей з полудикої землі!..
О, як шумлять! Я вийду ще до них!..

вибігає з праві двері

ЯВА 2

ВСЕВОЛОД

Ти, сину, їдь назад в Періяслав
Домів, тобі нема чого тут ждати!

ЯРОСЛАВ

Я думав, аж порішиться той бій!

ВСЕВОЛОД

Та бачиш, що шкереберть все іде!

ЯРОСЛАВ

А може ще Романа розібють!

ВСЕВОЛОД

Не вірю в се, та певна річ одна:
Не буде поділу земель Романа!

ЯРОСЛАВ

Як так, то їду гнеть!

ВСЕВОЛОД

Їдь чим боржій!

Як буде що, я видру тобі пай,
А ти за те май око на усіх!

ЯРОСЛАВ

А як побє Роман, я стану з ним!

ВСЕВОЛОД

Міркуй коли, мовчи, своє роби,
Гладь мов туди, де шерсть лежить —
Мотай на вус, про все мені дай вість,
А я між них кидати буду кість,
Тепер тікай, тікай, щоб дух не пах!

ЯРОСЛАВ

цілує руку з поклоном

Чолом бю, пав на коні і на шлях!

вибігає в ліві двері

ЯВА 3

РЮРИК

вбігає правими дверима

ВОНИ шумлять, бо Славно прилетів!

ВСЕВОЛОД

А що приніс?

РЮРИК

Негайно буде тут! 625
А деж твій син?

ВСЕВОЛОД

На хвилю вибіг десь!

вбігає Славно Борисович

СЛАВНО БОРИСОВИЧ

Ой князю Рюриче, розбив Роман
Усіх князів у битві і жене
До Київа на безбач їх усіх!
Князь Ростислав казав звістити Вам...

РЮРИК

до Всеволода

А я казав тобі, що буде так!

ВСЕВОЛОД

О Господи, помилуй нас грішних!

РЮРИК

Деж Ростиславъ?

СЛАВНО БОРИСОВИЧ

Тікає зі всіма,
Небавом всі вони являться тут!

РЮРИК

Летиж ти до залоги і скажи:
Як прибіжуть, замкнути брами всі
І сторожити Золоті Ворота!

Славно Борисович вибігає

РЮРИК

Щож буде, батьку?

ВСЕВОЛОД

Мус мені рушати,
Не хочу буть поруганим Романом!

РЮРИК

Та ми не пустимо його у город!

ВСЕВОЛОД

А як не вдержите його від брам,
Або Кияне зрадять всіх князів?!

РЮРИК

Не може бути, ручу Вам за се!

ВСЕВОЛОД

А якби?

РЮРИК

Якби — впрочім, щож тобі?
Хиба ти тут при чім? без війська, сам...
Прибув до нас на богомілля в Київ,
Поручуся за тебе перед ним!

ВСЕВОЛОД

Твоя порука чи спасе мене?

збірається до виходу

РЮРИК

Та бійся Бога, нас не опускай!
У мене є криївка з тайником... 650

ВСЕВОЛОД

А можна нею вийти поза мур?

РЮРИК

А вжеж!

ВСЕВОЛОД

Так добре, я остану тут!
Для блага вашого і всеї Руси —
Надіюся на милость Божію!

РЮРИК

Хто може знати, що чекає нас!

ВСЕВОЛОД

Ховай-ж мене на скорі, поки час!

Рюрик виходить в ліві двері, за ним Всеволод

ЯВА 4

вбігає Ростислав, Чермний, Володимир та инші князі у повній зброї

ЧЕРМНИЙ

ДЕЖ Рюрик?

РОСТИСЛАВ

Славно нам казав, що тут!

вбігає Рюрик

РЮРИК

І як це сталося, що вас розбив?!

РОСТИСЛАВ

Ми ледво вийшли з Чорного ліса,
Як вдарив в нас Роман з обох сторін.
А в його військо у шоломах все
Та в панцерах латинських з крилами —
Поля всі облягло черленими щити!
А сам Роман з переду наче лев,
У золотім шоломі блис на вітрі...
Нам сонце било в вічи, а його
Війська, як кинуться на нас із криком
Як сипнуть стрілами, як вдарять
Харалужними мечами — Боже мій!
Лиш курява закрила очі нам!

РЮРИК

Чомуж не затрубіли ви на відступ?!
Було йти к лісу взад!

РОСТИСЛАВ

Наскочив нас!
Не було часу розвинути крил...
Інгварові схитнулися — кричать
І мечуть страх на всіх! А біс Роман, 675
Де скочить, там падуть шоломи в низ,
Як скошена трава, де блисне меч
Його, там стріли сиплються на вої,
Де лев в щиті заграє, — кида страх
На тих, що сіють стріли... В одну мить
Розсипав нас як пера по степу!

РЮРИК

А деж Інгвар?!

ЧЕРМНИЙ

До його перейшов!

РЮРИК

А Володимирці?

ВОЛОДИМИР

Теж перейшли!

РЮРИК

А Чорні Клобуки?

РОСТИСЛАВ

Ті зрадили також!
Всі городи піддалися йому,
Всі люде шлються на поклін йому!

РЮРИК

Щож буде гей!? чи там сторожа є?

КНЯЗІ

Є всюди!

РОСТИСЛАВ

А Кияне як?

РЮРИК

Не знати,
Їх Ливик той, як чую, роз'ярив!

РОСТИСЛАВ

Пішліть за головою городським!

Рюрик плеще — вбігає отрок

РЮРИК

Жени за головою городським!

ОТРОК

Він вже пішов з ключами до Романа!

РЮРИК

Геть відсіль, ти собаче кодло, ти!

хоче вдарити — отрок тікає,
ходить там то сям серед мовчанки

Що-ж буде? Боронитись нам на замку,
Чи ні?.. Чогож ви мовчите, кажіть!

ЧЕРМНИЙ

сміється злобно

Питай Москву!..

КНЯЗІ

Не вдержимось, дарма!

ЧЕРМНИЙ

Хоч з мосту в воду, виходу нема!

мовчанка

ЯВА 5

входить Ольга в зеленій киреї, в диядемі і сережках, обвішана перлами, як в Галичі

РОСТИСЛАВ

ПІДДАТИСЯ найкраще, він не звір,
Чей Ольга може станути за нас!

КНЯЗІ

Так Ольга мусить станути за нас! 700

ОЛЬГА

Я станути за вас перед Романом!?
Якого ще пониження від мене
Бажаєте?!

РЮРИК

Зварила пиво, пий!
Хиба не через тебе ціле горе?

ОЛЬГА

То через Ростислава він забрав
Моє батьківське віно, три міста —
За це й на мене лють узяв Роман!

РОСТИСЛАВ

А нащо ти мішалась до бояр?

ОЛЬГА

Це капля до налитого у щерть!
Ви кілько кривди начинили нам
Через московську приязнь з Всеволодом?!
Тепер я маю вставитись за вас, —
У того, що прогнав мене з порога,
Живе з рабинею, поганкою з Карпат?!
Рабиню-чарівницю за княгиню
Він проміняв, а я княгиня, я
Із гордого коліна київських князів —
Припасти маю до колін йому?!..

РОСТИСЛАВ

Хиба ми винні тому, що у тебе
В княгині не було наслідника
Престола? Не дивуйсь йому тепер,
Він хоче мати сина на престіл!
Хиба Великий наш Володимир
Не був рабині сином?.. То дарма,
Тут твоя гордість жінки — ні при чім, 725
Безплідна княжна — дерево сухе!

ОЛЬГА

Що я безплідна? Це говориш ти!?

Не маю я доньки? не віддала
За князя за Василька?! Знають всі,
Що вигнав їх з Галичини Роман!
Не я безплідна, а се винен він,
Що я не маю плоду від його!
Він є неплідний, ваш Роман, не я!

РОСТИСЛАВ

Він є неплідний?! Ач казала ти,
Що та рабиня з гір вагітна вже —
Так ти це винна, не любив тебе!
Тебе не любить, а її кохає! —
Оце та тайна, що тебе діймає!

Ольга вибухає плачем і вибігає

РЮРИК

Вгамуйся, Ростиславе! що се ти?
От бідна бється рибою об лід!

РОСТИСЛАВ

Умила руки і роби що хоч!

мовчанка

РЮРИК

Ми найдем раду, вишлемо черців
Супроти того дикого вірла!

ВОЛОДИМИР

То слушна рада!

ЧЕРМНИЙ

Чуєте той гам?
Романові під замком вже стоять!

дивиться у вікно, звідкіль чути гамір

Він промовляє мабуть до Киян!

ГОЛОС КИЯН

Слава Романові, слава! слава!

ВОЛОДИМИР

Так зрадили Кияне!

РЮРИК

Зрадили нам всі!
Та я вам зраду заплачу, пождіть! 750
Діждемо свята, прийде і мій день
Я випалю ту зраду з вас огнем,
Не гірш Андрія виріжу вас в пень!

грозить кулаками — і вибігає в ліві двері, за ним всі князі

ХОР КИЯН

за сценою

Строфа

Ой радій, наша земле, з'явився орел,
Що усмирить князів, прожене ворогів!
І знов блисне Київ на горах весел,
Що земля відітхне від війни і вогнів!

Ой радій, наша земле, з'явився орел!

Антистрофа

Ой дай, Боже, великому сісти на стіл,
Відомстити Москві за наш плач, нашу кров,
І від сварів наш край завернути до діл,
Подзвонити в дзвін слави з престольних церков!

Ой дай, Боже, великому сісти на стіл!

ЯВА 7

з правих дверей вбігає Роман і Твердята Остромирич, Роман у срібній зброї з крилами, в золотім шоломі зі щитом і мечем Святослава

РОМАН

НЕМА нікого! Виходи заставив?!

ТВЕРДЯТА

Комар не пройде, не то чоловік!

РОМАН

То добре всіх тут зловимо в сіло!

з лівих дверей входять черці з ігуменом на чолі у чорному

ІГУМЕН

Зі святим днем витаємо тебе,
Побідний князю наш, Романе —
Поклін тобі від київських черців!

РОМАН

Спасибі вам за ваше привітаннє!

ІГУМЕН

Мале проханнє маємо до Вас:
Во імя християнської любови
Взиваємо до згоди всіх князів!

РОМАН

Було, святі отці, взивати перше
Своїх князів, як починали бій! 775
Тепер за коромолу жде їх суд...

ІГУМЕН

О не суди, бо осуждений будеш!

РОМАН

Не вже не осужаєте князів,
Що проливали рідну кров братів?

ІГУМЕН

За се прокляття без прощення в нас!

РОМАН

І в мене так, прокляття без прощення
Князям, що проливали рідну кров!
Як смерть засіяв князь, будь йому смерть!

ІГУМЕН

Ой горе, що ти кажеш нам, Романе,
Не вже ти Окаянний Святополк?!

РОМАН

Кажіть се дітям, не мені, черці,
Що Святополк, проклятий через вас,
Що хтів зібрати в одно в рідний край —
Був гірший, як Святий Володимир,
Що свого брата князя вбив також!

Або що ліпший Мудрий Ярослав,
Що розділив державу, як ратай
Розділює свій лан поміж синів!
Держава не князівське це майно —
Як ворогові нашої держави
Дає князь послух, нападе на брата
Немов чужий, руйнує рідний край, —
Чи се злочин, чи ні?

ІГУМЕН

Тяжкий злочин —
Він зрадник!

РОМАН

Що належиться йому?

ІГУМЕН

Хай його Бог осудить сам! 800

РОМАН

Добро народу — мій найвищий Бог!

ІГУМЕН

Невже ти думаєш скарати їх на смерть?

РОМАН

Чи так, чи сяк, їх князюванню смерть!

ІГУМЕН

Що кажеш ти? хиба потопчеш ти
Старі звичаї нашої держави,
Що ділиться на землі; — кожда з них
Все мала князя свого від віків!

РОМАН

І ті князі розлили від віків
Печаль тоску по сплаканій землі,
Як почали дзвонити про мале,
Що се велике, мечучи смагу,
Аж в морі погрузили нашу силу!
А все через ту зависть подлих душ,
Що пережерла нашу кров і кість
І бє по головах всіх велитнів-творців —
Ту зависть мушу випалить мечем
Вогненим з душ! Не те я князь, а вам
Лишаю ключ до неба й фиміям!

ЯВА 8

вбігає Ольга

РОМАН

Де батько?

ОЛЬГА

Зараз прийде тут!
Прийшла я привитать тебе,
Моє ти ладо, в гості попросить —
Ти змучений, голодний, сизий мій!

РОМАН

Спасибі за ласкаве слово Вам,
Прийшов я тут на инчий пир до Вас!

ОЛЬГА

Було — минуло! чей погодитесь,
За чаркою забудеться наш гнів!

РОМАН

до Твердяти

Поклич, будь ласка, всіх до мене тут, 825
Не схочуть, під сторожу їх возьми!

Твердята виходить в ліві двері

ОЛЬГА

Невже, Романе, не простиш мені
Мій блуд, якому джерело — любов!?

РОМАН

Чи цю війну зєдинених князів
На мене підняла любов також?

ОЛЬГА

Не я тут винна, тільки батька гнів!

РОМАН

За гнів утратить землю і престіл!

ОЛЬГА

Що кажеш? Свого тестя рідний зять!..

РОМАН

Не зять я тут, а меч огненний я
На всіх князів, крамольників держави,
Що сіють стріли горем по землі!

ОЛЬГА

На це мій батько відповість тобі,
Мені дороще є твоє прощення —
Прости ж мене, благаю і клянусь,
Від нині буду добра, як колись,
І не мішатимусь в твої діла,

Мій лицарю, преславний на весь світ!

припадає до його

РОМАН

відсуває її

Між нами все покінчене по вік
І на солодке слово не зловлюсь!
Ми є для себе як вода й вогонь,
А ти для мене без зерна стебло!

ОЛЬГА

Го го, так ти найшов собі стебло
З зерном, хиба не знаю я?!
Княгиню на рабиню проміняв,
Поганку чарівницю взяв собі 850
За любку, стіл свій соромом укрив!
Не варт того ти, щоб навколішки
Тебе благала я, княгиня, хоть
З коліна гордих київських князів!

РОМАН

Княгиня гордого коліна ти,
Та ти не варт обуви їй роззуть!

ОЛЬГА

Безсоромний! Чи чуєте, отці,

Яку обиду кида він в лице?!
Кудесницю бісовської ігри
Прийняв собі на Господню хулу
І потоптав ногами божий шлюб!

вибігає схвильована

ХОР ЧЕРЦІВ

Гріх буде, княже, Вам перед людьми
І перед Богом станете на суд!

РОМАН

Не вам, старі безкровні кощії,
Судити справу личную Романа!
Геть у печери їсти корінці,
Живцем ховатися перед людьми
У самолюбстві своїх бідних душ,
Забути горе, біль, терпіння люду,
Щоб тільки вимолить для себе рай!
Мій рай і ціль моя тут на землі:
Народови дать сина на престіл,
Що би він вів до сонця весь народ —
Що візантійства порохом припав
З наук старечих ваших, гроби душ!

ІГУМЕН

Не гнівай ся на нас, великий наш

Романе, княже, наш закон — любов!

РОМАН

А мій закон є — сила у народі!

ЯВА 9

входить Рюрик (в вишневім), Чермний і Ольговичі (в синім), Володимир і Ігоревичі (в жовтім) Ростиславичі (в червонім),

РЮРИК

з хлібом і сіллю

ПОКЛІН, мій любий зятю, брате наш,
Вітаємо тебе, підносим хліб і сіль
І просимо на поєднання пир!
Забудьмо свари, поцілуєм хрест,
І жиймо в згоді як одна рідня!

РОМАН

Слова солодкі, ваші, як вужів,
Злеліяні у візантійстві душ —
На новий Любеч кличете Романа!
Та не Василько він, не дасть собі
Всі очі видряпати яструбам,
Ки

Які у голубів прокинулись нараз!
Досить облуди, кіхті покажіть —
А зміримось, хто дущий, я, чи Ви!

РЮРИК

Вже показалось, коримось тобі
І сиву голову гнем до колін!

складає підніс на стіл

РОМАН

То мало, старче, похилить їх так,
Аж вінці князівські полетять з голов
Мені до ніг із покаянням душ,
Які постарілись, не бувши молоді!

ЧЕРМНИЙ

Не вже провини наші є такі,
Що їх каяття не сполоче з нас!?
Суди, як хоч, та тям: із наших чол
Не зітреш ти князівського клейма
Присудженого Богом для народу!

ХОР ЧЕРЦІВ

Ніхто не зітре вам з чола єлею
Помазаного Богом з наших рук!

РОМАН

Єлей судив народам вас, а я
Відсуджую вас іменем народу
З вінців князівських, галапаси тьми!
Не вийти відсіль вам, аж кожен з вас
На рясу тут не змінить свій вінець!
Там між черцями місце ваших душ,
Що вашим чолам свій єлей дали!
Ваш дух черців: інтриґа і мольба,
А дух народу: чин і боротьба!

ВОЛОДИМИР

А хто не хоче без звання в черці?

РОМАН

Не схочете, я змушу вас усіх!
Лишаю вільний вибір, одно з двох
Тут віддасьте: престол, або життя!
Так вибірайте рясу, або смерть!

РЮРИК

Скажи, завіщо кара нам така?

РОМАН

За зраду свого рідного краю

Для інтересів підлої Москви —
Москва вам дущий голос, як народ!
Народ не хоче того кровопролиття,
Тих ваших сварів, ваших коромол,
Сповитих згарищем і кровю і слізми! 925
Хто любить рідний край, для того плач
Народу — біль, а ви не чуєте його!
Ви чуєте той дзвін, що бє з Москви!

РЮРИК

Хиба московський князь не рідний нам?

РОМАН

Він рідний вам, народові чужий!
Між нами, а Москвою стала тінь
Пожару і руїни Київа на все!
Та тінь Андрія з факлею в руках
Розбила нас і вже нас не зведе
Ніщо на віру навісній Москві!
Московська дума — нас розбити всіх
І застелить руїнами наш край!
Хто її слуха — тому буде смерть!

РОСТИСЛАВ

А я казав се батькови нераз!

КНЯЗІ БЕЗ РЮРИКА

І ми казали, та не вірив нам!

РОМАН

О ви, Олегове гніздо, мовчіть,
Від вас плила на край лишень печаль!
У вас полки під трубами повиті,
Під шоломи взлеліяні, кінцем
Копія годовані — як би ви їх
Направили на орду, не на рідний край, —
Ми досі посягнулиб по Кавказ!
Ваш прадід кинув стріли коромоли —
І з того часу ми падемо вниз!

ЯВА 10

вбігає отрок — дає Романови перстінь

ОТРОК

ПОСЕЛ із Холму перстінь передав 950
І жде на послух!

РОМАН

Де він? Клич його!

РОМАН

схвильований ходить там і сям, посел являється на порозі

Яка там вість!

ПОСЕЛ

Казати тут при всіх?

РОМАН

Кажи, як добре що?

ПОСЕЛ

Світляна Вам,
Великий князю, шле з привітом вість:
Вам уродився на Купайла син
До вас подібний, гарний і здоров,
Данило зветься з присуду богів!

РОМАН

Радуйся, земле, радуйтеся всі!
Я маю сина, сина на престол!
Нехай росте на славу Україні!
Не я, то він отворить Царгород,
Відчинить брами Індії для нас!
Що маєш ще кажи, всі скарби дам!

ПОСЕЛ

Просила Вас, прибути чим боржій!

РОМАН

Я їду гнеть!

плеще — входить отрок

Твердята де?

ОТРОК

Він тут!

РОМАН

Поклич його!

отрок відходить — до посла

Іще що розкажи!

ПОСЕЛ

Казала ще переказать Світляна,
Що слід Вам, князю, всім простити все.
Нехай живе життя на щастя всім!

РОМАН

Нехай живе життя на щастя всім!

РОСТИСЛАВ

Нехай живе твій син на славу всім!

ХОР КНЯЗІВ

Нехай живе твій син на славу всім!

РОМАН

Лишаю вас усіх на давніх князівствах,
Лиш в Київі Інгвара становлю
Намісником моїм і присягніть,
Що слухати не будете Москви!

ХОР КНЯЗІВ

Присягнем перед Богом, як один!

входить Твердята

РОМАН

до Твердяти

На радість всему війську обвісти:
Роман вже має сина на престол!
Трубіти в похід, вернемо домів!

ТВЕРДЯТА

То славно, князю, врадуються всі!

виходить

РОМАН

до посла

Як прийду в Холм, до мене зголоснсь!

посел з поклоном виходить

ЯВА 11

РЮРИК

НЕВ'ЖЕ, Романе, не простиш мені?

РОМАН

Прощаю, будь князем на Овручі,
Як перше, тільки Київ нам лиши!

ОЛЬГОВИЧІ

Лиши, лиши, не маєш що казать!

РОМАН

Одно лишень, чи чуєте, князі?!

Понурим чадом київських церков
Вас кличе кров дітей, жінок, батьків
Мордованих мечем Андрієвих ватаг:
Князі народу з Вепра аж по Дон,
Позакладайте уха на той дзвін,
Що дзвонить вам з проклятої Москви!
Хай дзвонить Фінам, Вятичам і Волзі,
Не вам, князі великого коліна,
Аби ви роздирали рідний край!

РОСТИСЛАВ

Хула нам, браття, слухати Москви!

КНЯЗІ

Не будем, брате, слухати Москви!

РОМАН

Простив я вам, тепер взиваю вас
Як рідний, брат, товариш, друг, 1000
Взиваю вас: Клянітеся мені,
Що вступите в стремена золоті
За всю обиду нашої землі
І станете зі мною будувати
Велике царство з Вепра по Кавказ!

ХОР КНЯЗІВ

Клянемся всі, всі поцілуєм хрест!

РОМАН

О не кляніться вже мені на хрест,
Не хочу я любецької присяги!
Ви покляніться, як лицарі
По давньому звичаю на той меч
Хороброго прадіда Святослава,
Що трусив сходом аж по Царгород!

КНЯЗІ

Клянемся всі, клянемся всі на меч!

РОМАН

Цілуйте меч по давньому звичаю,
А хто не сповнить, хай впаде під меч
На божий суд з води, з роси й з вогню!

ХОР КНЯЗІВ

А хто не сповнить, хай впаде під меч
На божий суд з води, з роси й з вогню!

Черці виходять — князі цілують чергою меч Романа

РОМАН

Га, вийшли візантійськії сичі!
За те, князі, із вами я одно —
Роман: ваш брат, товариш, друг!

Вже грають труби, я прощаю вас!
Здорові будьте, на себе не гудьте,

під голос труб цілує всіх чергою

Здорові будьте і готуйтеся!
Як вдарю в труби — всім вам бути тут! 1025
Підемо в похід на поган за Дон!
І нагородим кожного з князів,
Як хто за землю рідную терпів!

КНЯЗІ

Слава, слава Роману!

РОМАН

Слава і вам!

Роман виходить

ХОР КНЯЗІВ

Строфа

Гей, у прадідну славу як в дзвін подзвонив!
Як орел шумом крил гне верхами дерев —
Так він наші серця і наш ум полонив,
Хоч сердитий як рись, благородний як лев!

Гей, у прадідну славу як в дзвін подзвонив!

ЯВА 10

вбігає Ольга — батько припадає до неї

РЮРИК

ВСІ опустили, навіть рідний син!

ОЛЬГА

Ви голови склонили всі під меч,
Хоч він вам кинув у лице хулу!

РОСТИСЛАВ

Хто це казав?

ОЛЬГА

Казали нам черці!
А за мою обиду ні слівця,
Що він зтоптав мене як червяка!

РОСТИСЛАВ

Твоя обида мусить уступити
Перед великим летом його крил,
Що зможуть двигнуть в гору рідний край!

ОЛЬГА

Хиляйте чола перед ним до ніг

Як гордости не маєте в душі —
Та я найду ще спосіб одімстить!

труби трублять

Пожди, Романе за тобою в слід
Летіти ме мій плач і мій проклін,
Аж пок тебе зверже у вітхлань!

ЯВА 11

входить Всеволод, за ним Ігумен з черцями

КНЯЗІ

А Всеволод! Ви відкіля взялись?! 1050

ВСЕВОЛОД

Прибув на богомілля в тяжкий час,
І мало вас черцями не застав —
О Господи, помилуй нас грішних!

складає руки до молитви

РЮРИК

Якось уйшло, та Київ вже не наш!

ВСЕВОЛОД

Цить буде ваш, лиш розу[illegible]айте ви,
А божа власть, що схоче, те і дасть!
Надіюся на милость Божію!

підносить руки до Бога

РЮРИК

Лишив Інгвара на сторожі тут!

ВСЕВОЛОД

Ще викурим його, як наша візьме,
Пождіть, як верне в Галич свій Роман,
Або піде походом на поган, —
Так ви Інгвара смик! і Київ ваш!

РОСТИСЛАВ

Не слід йому нам присяги ломити!

ХОР КНЯЗІВ

Клялися ми, не зломим присяги!

ВСЕВОЛОД

Спитайтеся отців, хто присягав
Під примусом, що присяга та варт

ІГУМЕН

Якби ви присягли на хрест Роману
Під примусом, то ми звільнилиб вас!

ЧЕРМНИЙ

Під примусом ніхто не присягав!

ХОР ЧЕРЦІВ

Коли ви по поганському звичаю
Клялись на меч йому під адський суд!

ВСЕВОЛОД

Невже, Ісусе Христе, Боже наш?
О Господи, помилуй наш грішних!

складає руки як до молитви

ОЛЬГА

То він так пересяк поганкою, 1075
„Колдунею“ діявольських богів!

ІГУМЕН

Не сором вам за присягу вважати
Бісовську клятьбу адових волхвів?!

ВСЕВОЛОД

Що варта присяга на бісову хвалу?!

ХОР ЧЕРЦІВ

Та присяга — то є пекельний гріх
І кара Божа упаде на вас!

РЮРИК

Чому ж ви не сказали того нам?

ІГУМЕН

Ми вийшли, не могли при тому бути,
Як ви, князі, в ад душі віддали!

ВСЕВОЛОД

Покайтеся в печерах молитвами
І жертвуйте храм Богу за той гріх!
О Господи, помилуй нас грішних!

знов складає руки

ХОР КНЯЗІВ

Ми жертвуємо на каяття Богу,
Отці, вам землю й новий монастир!

ВСЕВОЛОД

Відхрещуйтесь від присяги Роману,
Що валить вам в очах князівський лад!

ХОР ЧЕРЦІВ

Він вас усіх, дітей Володимира,
Гадав убить, як клятий Святополк!

ЧЕРМНИЙ

Не вже це правда?

ІГУМЕН

Так він нам казав!
Як візьме верх, усуне всіх князів!

ВСЕВОЛОД

То мусим станути один за всіх,
Всі за одного — Бог поможе нам!
Надіюся на милость Божію!

знов підносить руки до Бога

РЮРИК

А як нам вирвать кіхті у ворла? 1100

ВСЕВОЛОД

Ми спутаєм орла в залізні пута,
Лиш слухайте мене, що я кажу! 1100
Іди у похід на Половців з ним,
Та як вертатиме — стягни його
Поперед війська в Київ одпочити!
А ми поставимо де засідку
В гаю і зловимо орла в кліщі —
Тай скрутим голову як горобця!
Надіюся на милость Божію...

РОСТИСЛАВ

Чи по закону Божому цей плян?

ВСЕВОЛОД

Коли мовчать, отці, то що ти нам,
Молокососе, маєш говорити?!
Хиба стіл в Київі віддасть тобі
Роман?! Ізгоєм згинеш як собака,
А за ізгоя я не дав доньки!

ЧЕРМНИЙ

Не вже ціль наша стіл йому добути?

ХОР КНЯЗІВ

На це ніхто не згодиться із нас!

ВСЕВОЛОД

Пождіть, князі, пождіть, я не скінчив!..
Романа царство вистарчить для всіх,
Що хоче, кождий вибере собі!

ВОЛОДИМИР

Не хочем більше, лиш Галичину,
Наслідде наше діда Осьмомисла!

ВСЕВОЛОД

Всі щось дістанете: один Волинь,
Сей Білорусь, той Берладь, цей Забужжя
І кождий буде задоволен з вас!
Лиш спільно вдарте — вцілите у грудь!
Надіюся на милость Божію... 1125

ХОР КНЯЗІВ

То перше розділімо, що кому!..

ОЛЬГА

виступає поперед них

Гей стійте! схаменіться, я тут є!
То ви убити хочете Романа?! —
А він щойно простив вам всім життя!
Ви думали, я згідна, бо мовчу?! —

О ні! глядіть, хоч як зтоптав мене —
А я за слово: „мама“ стереглаб
Його дитя як ока в голові...
Хоч як зтоптав мене — та я не дам,
Щоб мордували ви мого Романа,
І роздирали спадщину його!..
Хоч як здоптав мене — то я за ним
Постою, ріжте, бийте тут мене,
А я не дам, не дам його на смерть!
Я не допущу, поки житиму,
Убийте, не зневолите мене!

загальна констернація — мовчанка

ВСЕВОЛОД

складає богомільно руки

Так ми не хочем вбити! хто казав
Убити? — хорони нас Господи,
О Господи, прости нас грішних!
Ми хочем лиш прибрать його до рук,
Бо перша справа сина захопити
І Вам, як мамі доручить його —
А поки він на волі, то дарма!
Роман же з дикого орла в ягня
Заміниться, як буде син у Вас! 1150

ОЛЬГА

А як його добудете, кажіть!

ВСЕВОЛОД

Післати гонця за Романом вслід,
Нехай прослідить, де живе той син!
А потім, як Роман піде на Дон —
То хочби Литву в похід натровіть,
За добрі гроші зловить вам орля!

РЮРИК

Пірвем орла, опутаєм орла!

ВСЕВОЛОД

Надіюся на милость Божію!

ОЛЬГА

То добре, але я перехрещу
Його з Данила на Володимира,
Бо хто коли Данилом князя звав!

ВСЕВОЛОД

То вже робіть, що хоч, перехрестіть
Як хоч, лишень мовчіть, як треба!

ОЛЬГА

Лиш не вбивайте, хоч провинен він,

Та може кара божа з ваших рук
Його наверне на правдиву путь!

ВСЕВОЛОД

До того власне наші цілі йдуть!
Я милосердний, боголюбний брат,
Я всім вам неба прихили рад,
Надіюся на милость Божію!...

підносить руки до Бога

Не хочу, браття, я ніщо, моя покров
Несе вам божий мир і згоду і любов!

ХОР ЧЕРЦІВ

Антистрофа

Бог скарає його, бо валить божий лад
І не знає, що страх, що святе, а що гріх!
Ще й веде весь народ з царства божого в ад, 1175
Здійме руку на брата, на Бога, на всіх!

Бог скарає його, бо валить божий лад!

Заслона спадає

ТРЕТЯ ДІЯ

Холмський краєвид коло Білявинської вежі. Гай, річка, поле з колосистим збіжжям. Ясная погода. Під двома яворами на поляні два вівтарі. Праворуч вівтар Золотої Баби, ліворуч вівтар Дажбога-Сонця, — перед ним горить вічний вогонь. Позаду вежа, до якої ведуть дві брамі з протилежних боків

ЯВА 1

під явором на лавці сидить Світляна в вишиваній сорочці, в узорчатій плахті з золотими чілцями на голові — колише сина в колисці завішеній на дереві

СВІТЛЯНА

Строфа

ЛЮЛІ, мій сину, тебе леліє
Золота Баба шумом лісів,
А Дажбог-Сонце промінням гріє,
Лада холодить крилєм вітрів —
Радуйся, рідная земле!

НЕЗРИМИЙ ХОР БОГІВ

з неба, з ліса, з поля і з річки

Рости на славу батька Романа,
Що нам князює з Вепра по Дін —
З землі і з моря, з ясного Сонця
Царство будує і бє у дзвін:
Радуйся, рідная земле!

СВІТЛЯНА

Антистрофа

Люлі, мій сину, лицарем будеш,
Мечем одчинеш сам Царгород,
Браму до срібних Індій добудеш
Для внуків Сонця і наших вод —
Радуйся, рідная земле!

під час цього співу підступає ззаду Волхв

ВОЛХВ

Світляно!

СВІТЛЯНА

О горе, ти знову вернув!
Чого ти знов хочеш від мене?

ВОЛХВ

Я чув,
Як пісню співаєш дитині!
І що тобі сталось? де вічний твій дух?
Де голос сріблистий? де сміх як жемчуг?
Ти стала, як біла береза!

СВІТЛЯНА

Бліда я від туги, щаслива в душі!

ВОЛХВ

Яке ж тобі щастя в тій сонній глуші, 1200
Як віщого духа немає?!
Колись розкривала таємні світи,
Що є, було й буде, усе знала ти,
А нині ти що?

СВІТЛЯНА

Я є мати,
Я віщого духа вложила в дитя,
Яке вести має весь край до пуття!

ВОЛХВ

А чи доведе — це не знати!
Ти бачиш на собі гнів божий за гріх,

Що ти для роскоші покинула всіх
Богів і здалася Роману!
З орлиці змінилась при нім у ягня!

СВІТЛЯНА

О ні, свого духа вітхну я в орля!

ВОЛХВ

Не вллєш у порожнє з пустого!
За гріх відняли тобі духа боги
І се осторога тобі без ваги,
Щоб ти завернула з дороги!

СВІТЛЯНА

Не верну, не можу, тут ціль моя — син,
Мій син на престолі Романа один,
Одинокий наслідник Романа!

ВОЛХВ

Чи так воно буде, це воля богів,
Тебе і його переслідує гнів —
Суд божий впаде і на сина!

СВІТЛЯНА

О так не кажи, це неправда! Роман

Посягнув аж Київ, іде на поган
І скрізь має щастя, де стане! 1225

ВОЛХВ

Та божого суду й йому не минуть,
На сина ж провини його упадуть,
Як впали туманом на тебе!

СВІТЛЯНА

На мене?

ВОЛХВ

А так, коротаєш в грижі,
Як любовниця княжа свій вік на вежі,
А князь сам соромиться тебе!

СВІТЛЯНА

Соромиться?!

ВОЛХВ

Вжеж, чи ти знаєш, де він?

СВІТЛЯНА

Він в Галичі військо стягає з країн!

чути голос рогів — служниця вибігає з вежі

ВОЛХВ

Він тут на охоті з Ляхами!
В сім лісі, чи чуєш, як трубить на ріг,
То він в товаристві панів!

СВІТЛЯНА

Милий Біг,
Чомуж він мене не навідав?

ВОЛХВ

Як виссе хто мед, то вощину кида!
І щож ти для його? Сновида бліда,
Що стид йому тільки тай годі!

СВІТЛЯНА

Неправда!

ВОЛХВ

А я тобі ручу, що так!

вбігає отрок

ОТРОК

Чи ти є Світляна?

вона киває головою

Князь дав тобі знак,
Щоб ти заховалась на вежу!
А всі вівтарі геть забрати як стій!
Сюди іде князь і панів цілий рій,
Не слід їм дізнатись про тебе!

СВІТЛЯНА

Так добре, зроблю я, що хоче мій князь!

відвязує колиску зі служницею

ВОЛХВ

Олією правда на верх піднялась!

СВІТЛЯНА

О цить, не кажи ані слова!

відходять на вежу

ВОЛХВ

забірає вівтар Дажбога-Сонця

Далеко той князь?

ОТРОК

забірає другий вівтар

За горою стоїть,

При нім якась паня, краса на весь світ,
А решта панів десь позаду!

оба відходять на вежу

ЯВА 2

Вбігає Марія, незвичайна красуня, чорнява, чорнобрива, кручоволоса, з великими чорними очима. Шия, груди й рамена обнажені, білі як лебідь відбивають від кармазинової сукні з довгим шлепом

МАРІЯ

Як гарно тут! Деж Ви, Романе, князю!?

входить Роман без шолому в золотім панцері, в блакитній киреї з мечем і щитом Святослава

РОМАН

Ходімо далі, краще буде там!

МАРІЯ

Не хочу далі, тут я жду на нього,
Хай звяже черевичок на нозі!

сідає на лавці Світляни, відкидує шлеп і показує дрібненьку ніжку

РОМАН

На кого ждеш?

МАРІЯ

На свого Владислава,
На роги трубить, може це йде він!...
Той вуйко біскуп там його задержав,
Не знати нащо, жду на його тут!

РОМАН

Марієчко, не муч мене, ти знаєш,
Що діється зза тебе на душі!
А мов на злість про його все говориш
І скрізь за ним очима повертаєш,
Мов слідиш кожний крок і кожний рух!
Скажи мені всю правду, що між вами,
Я присягавсь тобі, а ти смієшся —
Моя любов білійша твого тіла,
Моя печаль чорнійша, як твій волос
Мій шал червоний, як твой уста!

МАРІЯ

Ха ха! Сідайтеж коло мене, князю,

РОМАН

А скажеш?

МАРІЯ

Сядьте, князю, коло мене!

РОМАН

Знов кажеш „ви“ мені, чому не „ти“?
Як мовиш „ти“, то мирга капле з уст!

сідає біля неї

МАРІЯ

Ну, кинь той щит, Романочку мій „ти“ — 1275
Скажи, чому ти носиш все той щит?

РОМАН

Це моя тайна! Так сповірся щиро,
Що є між вами, любиш ти його?

МАРІЯ

Скажи Марійці тайну про свій щит!

РОМАН

На що тобі це знати?

МАРІЯ

Мушу знати,
Як хочеш моїх ласк, розкажеш все!

РОМАН

Неконче!

МАРІЯ

Якто? Гніваюсь за це!
Як присяга правдивая твоя,
То скажеш тайни всі!..

РОМАН

А коли ні?

МАРІЯ

То йди від мене, ти не друг мені!

РОМАН

Яка ти гарна в гніві!

МАРІЯ

Не кепкуй!

РОМАН

Найбільша тайна є твій поцілуй!

МАРІЯ

О ні, ти маєш тайни, не тобі!

РОМАН

Комуж?..

МАРІЯ

Це моя тайна!

РОМАН

Чи йому?!..

МАРІЯ

Йому, я жду, аж прийде він сюди,
Завяже черевичок на нозі!
Він любить над життя мене по вік
І тайн не має!

РОМАН

Любиш ти його?

МАРІЯ

Як скажеш тайну, я не затаюся,
Кого люблю я! ну, розкажеш, ні?!

РОМАН

Я розкажу за ласки за твої!

МАРІЯ

І будуть ласки, будуть які хоч,
Скажи мені, Романочку, скажи,
Чому ти носиш все той щит і меч,
Скажи!

припадає до його руками

РОМАН

Той щит дала мені одна 1300
Віщая жриця ніби талізман,
В них моя сила, віра і талан —
Вони від мене гонять мою смерть!

МАРІЯ

Ха ха!

РОМАН

Не смійся, правди не таю!

МАРІЯ

Ха ха! ту смерть увиділа вона?!

РОМАН

Так бачила відючими очима,

Я вірю, чую за собою смерть!
Тепер кажи, чи любиш ти кого?

МАРІЯ

А що за се дістанеться Марильці?

РОМАН

Що хоч, о маєш перстінь-самоцвіт!

дає її перстінь з брилянтом

МАРІЯ

На що тобі, чи любиш ти мене!?

РОМАН

Хиба я не присяг тобі кохання?

МАРІЯ

Запни мій черевичок на нозі!

Роман відкладає щит і схиляється до її ніг

РОМАН

Які чудові стегна твої, люба,
Як точені колюмни твої ноги,
А білі, як лелії на воді!

МАРІЯ

Ха-ха! ха-ха!

РОМАН

Кажи, кого ти любиш?

МАРІЯ

Люблю, люблю арабського коня,
Як спінений жене у повнім шалі,
І порскає огнем та захрапить,
А очі світять пеклом незбагнутим,
А груди підіймає дикий жар!
Тоді хотілаб скочити на його,
Як біла пава і летіти в даль —
Обнявши та обвивши його тілом 1325
Без памяти у пристрасті кохання...
Люблю арабського коня на смерть!

РОМАН

То ти його не любиш, не придався
Ніяк він на арабського коня!
Кажи мені, чи любиш ти його?

МАРІЯ

Я не люблю арабського коня,

Люблю я тигра в скоках на ґацелю,
Як їжить гриву, чаїться як кіт,
А його ніздрі дишуть там то сям,
Червоний регіт блискає з зубів,
А жовті очі грають як топаз!..
Аж шусть! — і скочив блиском, зашарнув,
І знов пустив і скочив знов — і знов!
А в губах світить кров жива, червона...
Люблю я тигра в скоках тих на смерть!

РОМАН

То ти його не любиш, не придався
Твій князь на тигра в скоках ані раз!
Кажи мені, чи любиш ти його?!

МАРІЯ

Я тигра не люблю, та я кохаю,
Люблю я полоза, вужа боа,
Як антильопу з дерева зазрить,
А його тіло іскрами заграє,
До сонця блиска, міниться в красках,
А губа леститься солодким сміхом,
І тягнуть очі його любаскі!.. 1350
Аж блиск! — і впав як грім на неї з шумом,
Обняв, стиснув, аж кости затріщали...
Люблю боа блискучого на смерть!

РОМАН

Так ти його не любиш, не придався
Твій лісконогий князь Володислав
На полоза лискучого ні раз!
Так, правда, не кохаєш ти його?!

дивиться її в очі

МАРІЯ

поправляючи волосся — наставляє другу ніжку

Ще ту звяжи! Ой Єзус Марія,
Волосся розіпнялося мені,
Розсипалось на кучері твої —

довге чорне волосся спадає Романові на лице,
Марія мов хоче його позбірати

Ах, твої кучері мягкі як шовк!

РОМАН

Окрий мене волоссям хоч цілого,
Твоє волосся як гебан лискуче,
Твоє волосся миргою пахуче,
Твоє волосся як той вуж боа,
Яснів, пестить, іскрами тремтить!
А твоє тіло з білих рож-лелій
Дрожить і дише розкішно на мене!

А твоя постать як з мармору вся —
Як сніг, як жар, як шум, як пекло мрій!
Так я візьму тебе в свої обійми
Як полоз той у пристрасті кохання
І буду пити роскіш твого тіла
З тих уст, з тих уст червоних як огонь!

під час того обіймає її й цілує

ГОЛОС З ВЕЖІ

Аах!

МАРІЯ

Хто крикнув на вежі, пусти! 1375

Роман зривається, блідий

РОМАН

Хтось крикнув, що я? я зійшов з ума!

МАРІЯ

Ти мислиш, хто я? ти зганьбив мене!

закриває лице — Роман хапає меч і щит

РОМАН

Зганьбив себе! Ти демон мого духа!

чути голос труб

МАРІЯ

Ходім, вже трублять!

РОМАН

Геть, дитя гріха!
Ти тягнеш мене в пропасть!

МАРІЯ

Ха-ха-ха!

вибігає в ліс, Роман біжить на вежу

ЯВА 3

Світляна з дитиною на руках вибігає другим виходом з вежі, за нею волхв

СВІТЛЯНА

ТІКАЙМО геть! тікаймо скоро геть!
Боюся бути там, боюся там, боюсь!

ВОЛХВ

Та цить бо, що це сталося тобі?

СВІТЛЯНА

Як ти сказав мені, зворушилось

Душа моя на смерть! Я втратила
Притомність, мов запала в паморок!
Тай сниться ось мені, дивлюся, бачу:
Він і вона і я стою там на вежі!
Нараз вона іструнула мене
З вежі і я лечу, лечу, кричу
І стрімголов лечу!.. Скричала я
Й отямилась! Дивлюся, аж вона
Майнула в ліс! Боюсь її, боюсь!

чути трубу Романа з вежі

ВОЛХВ

Тікаймо в гори, бо догонять нас!

СВІТЛЯНА

На гори! В гори гонить мене гріх,
Душа моя збіліє там як сніг!

вибігають обоє в ліву сторону

ЯВА 4

Роман зі служницею вибігає з вежі

РОМАН

БІЖИ, шукай, а то на смерть побю!

служниця вибігає в ліс

Де в мене розум? шал! і шал! і шал!
Ще де утопиться з дитиною!..

вибігає в ліву сторону

ГОЛОС РОМАНА

Світляно, гей! Світляно, де ти? гей! 1400

вбігає отрок — за ним лісовий з ліса

ОТРОК

Трубів на поміч князь?

ЛІСОВИЙ

Що сталося?

ДРУГИЙ ЛІСОВИЙ

надбігає з лівої сторони

Та волхв пірвав ту жінку на вежі!

ПЕРШИЙ ЛІСОВИЙ

То кажуть люде, що той волхв держить
У заперті ту жінку й стереже!

ДРУГИЙ ЛІСОВИЙ

Та він як яструб круг вежі кружляв!

ПЕРШИЙ ЛІСОВИЙ

Та жінка то царівна має бути.
А він, як кажуть, десь украв її!

з ліса виходить Марія

ОТРОК

Де, ясна пані, князь?

МАРІЯ

показує — на ліву сторону

Туди побіг!

ДРУГИЙ ОТРОК

з лівої сторони

Вертайте, князь казав вертати,
Не треба вже?

МАРІЯ

А деж це князь тепер?

ДРУГИЙ ОТРОК

Князь розмовляє з жінкою і з дідом.
Кричить на його страх!

МАРІЯ

Щож то за жінка!?

ДРУГИЙ ОТРОК

З дитиною, та красна як зоря!

ПЕРШИЙ ЛІСОВИЙ

Вона — царівна, кривдить він її!

ДРУГИЙ ЛІСОВИЙ

О князь з ним зробить лад, як так,
Не любить кривди наш коханий князь!

ОТРОК

Ходім, йде князь, йде з нею князь сюди!

вони відходять в ліс

МАРІЯ

дивлючись в ліву сторону — схвилювана до себе

Ага! я демон? знаю все! пожди!..

вибігає в ліс

ЯВА 5

входить Роман і Світляна з Данилом на руках

РОМАН

Я дам тобі сторожу проти його!

СВІТЛЯНА

Не винен він, то я злякалася!

РОМАН

Чогож, коханнє? Серденько моє,
Хотіла ти покинути Романа!?

СВІТЛЯНА

Боюся пімсти божої на нас!

РОМАН

Волхва не слухай, це обман і лож!

СВІТЛЯНА

Дрожу, як Перун в небі загремить! 1425
Що дня в молитві золоті слова
З сльозами змішані богам я шлю,

Та чую, що ті мольби стеляться
Як дим зі жертв невислухані вниз!
Ой знак то, що загнівались боги!
Боюсь, як Перун в небі загремить!...

РОМАН

Не можуть гніватись на нас боги —
Що я єднаю в одно рідний край,
Що ти кохаєш сина на престол,
Аби він ніс Романів щит і меч!
Ми діло ставимо на щастя поколінь —
Не можуть гніватись на нас боги!

СВІТЛЯНА

Ой видиться, суд божий пав на нас!
Мене покинув віщий дух, а ти
На мене забуваєш в цій борні!
Шукаєш раю, де його нема,
В гоні за щастєм згубиш свою ціль!..
Ой видиться суд божий пав на нас!...

РОМАН

Я забуваю? Хто тобі казав?
Хиба для мене що дороще є,
Як мати мого сина одиниця?!
Не вір, неправда це моє кохання,
Ви є для мене щастя, ціль і рай!

Як я прийшов на вежу й не застав
Тебе, здавалося, запався світ, 1450
Звалився цілий храм в моїй душі!
І я не знав, що дію — біг я, біг,
Скакав по дебрах, на лісах гукав
І полетівби був на світа край, —
Ви є для мене щастя, ціль і рай!

СВІТЛЯНА

Якби була я коло тебе все,
То я б у вірі не хиталася —
А так моя самотність бє мене!
Якби я була я коло тебе все!...

РОМАН

Ти не самотна — є з тобою син!
А я є князь, я мушу бути скрізь,
Де ставиться кервою і мечем
Наш рідний край на новий шлях життя,
Ти вір мені, не сумнівам його,
Ти несамотна, є з тобою син!

СВІТЛЯНА

Я вірю, світе мій, Романе мій,
Ти мені Сонце, бог моїй душі,
Та як не бачу коло себе бога,
Самотна я стою, боюся гніву

Богів, яких для тебе опустила!
То стережи нас білим гоголем,
Як Перун коло мене загуде —
Ти мені Сонце, бог моїй душі!

РОМАН

Я біля тебе все, мій дух у вас
Вита що день і в ніч і з ранку, 1475
І в кождий час за гостя приникає,
Цілує вас, опікується вами...
Як любиш ти мене, то чуєш
Його все біля себе, світе мій!
Я біля тебе все, мій дух у вас,
А ти хотіла кинути мене!

СВІТЛЯНА

Прости, не буде вже того ні раз!
Я вся твоя, ти мій... я вся твоя,
Що дня молила я богів за тебе:
Взлелійте мого ладу ко мені —
Щоб я не слала в темінь ревних сліз!
Що дня неслась зозулькою до тебе
І падала на золотий шолом,
Кувала щастя вам під гомін сурм!
Що дня я вітром линула до тебе,
На криллю стріли мечучи об щит,
Щоб зранений не впав ти на ковиль!

І була біля тебе все душа моя —
Я вся твоя, Романе, вся твоя!

припадає до його — він її цілує

РОМАН

Як я піду у похід, ти піклуйся
За сина нашого — се твоя ціль!
Аби він гідний був того стола,
На котрім посадить його Роман! 1500
Аби він більший був від батька ще
І сонячні світи ніс в рідний край!
Аби він шлях до Індій відчинив,
Як батьків меч отворить Царгород!

до дитини

Чи чуєш батька, сину мій Данилку:
На вічну память наших поколінь
Я викую тобі на тій вежі
Двоглавого орла, герб Візантії,
Яку Роман прийняв під омофор!
Знак, що на тім холмі вродивсь Данило
Мій син, великий князь, король і цар
Народу, що як Греки, засяє —
Великий, вольний, славний на весь світ!

СВІТЛЯНА

Дивися, він сміється!

РОМАН

Смійся, смій!

СВІТЛЯНА

Данилку, чуєш, тато коло нас!

РОМАН

Дух тата все був, є і буде біля вас,
Мої ви скарби і надії золотії,
Лиш вірте, вірте, що Роман дасть кров
І кість за вас, за рідний край і за любов!

Роман, обнявши Світляну, відходить на вежу

Заслона спадає

ДРУГА ВІДСЛОНА

Саля нарад на замку в Треполі. Довкола стін плоскорізьблені стільці. На стінах килими і мозаїки. На стіні портрет Святослава Хороброго в цілій поставі з мечем і щитом у руках. Під ним золотокований престол Романа

ЯВА 1

Роман стоїть в срібнім панцері без киреї на середині салі, перед ним Кияне — в чорному

РОМАН

БІЙТЕСЯ Бога, як це сталося?!

ГОЛОВА КИЯН

Як ти, наш князю, в Галич свій
Пішов, Інгвар князь виїхав кудись —
Ольговичі і Рюрик і Половці
Ударили на Київ з всіх сторін!
Взяли без труду й зруйнували все! 1525
А що там діялося, Боже мій,
Того не спишеш словом ні пером!

РОМАН

Були Суздальці, ні?

ГОЛОВА КИЯН

Їх не було!
Тільки Кончак і Кобякович був
І всі князі! Спалили город весь,
Жінок, дітей, старих, дівчат
Без спожаління вирубали в пень!
Церкви обрабували з всіх ікон,
З посуди, з книг, з одежі, зі всього,
Що ще не встиг обрабувать Андрій
Суздальський — спліндрували все!
Остали в Київі велика туга

І смуток, сльози і великий жаль
На тебе, що лишив ти нас, Романе,
Лишив ти Київ на велике горе!

РОМАН

Не міг я бути в вас, я йшов на Дін
Через Переяслав, ой Боже мій!
То Всеволодова рука є в тім!

ГОЛОВА КИЯН

То Рюрикова пімста на Киян!

РОМАН

Та Всеволод сховавсь за плечі їх!

ГОЛОВА КИЯН

Пімсти, Романе, нашу кров і біль!

РОМАН

О вже постигла кара Кобяка,
А всіх князів я маю тут в руках!
Ви будьте ласка, вийдіть там і ждіть
Мені як свідки на великий суд! 1550
Як я Роман, так присягаю Вам,
Вони не вийдуть звідсіль без оков!
І я направлю блуд, що їх пустив —
Пімщу ваш біль і жаль і вашу кров!

ГОЛОВА КИЯН

(з глибоким поклоном)

О сядь, Романе наш, на стіл у нас,
Благаємо тебе, великий князю наш!

РОМАН

Тепер не можу, адже перше мус
Побити трутнів, щоби їсти мед!
Як злучу наші землі всі в одно
І двигну з попелу віків народ
Та нам отворю світ у Царгород,
Тоді я сяду в Київі як царь —
Тепер я стовб багровий серед хмар!

вони відходять у ліві двері

ЯВА 2

Роман плеще — входить отрок!

РОМАН

ПОКЛИЧ Твердяту!

відходить отрок

РОМАН

Святославе чув ти,
Як яструби руйнують рідний край?

Не даром ти явивсь мені у сні
З щитом сим і мечем в руках
Тай станув надімною і рече:
„Романе, просто йди, не озирайсь,
Ржа зависти нам їсть великий дзвін,
Ту зависть мусиш випалить мечем!
То двигнеш силу, що лежить на дні
І з хаосу збудуєш космос наш!“
Нераз шибнула думка: захопить
Ціле гніздо князів-шулік під меч! 1575
Так щож?! в братоубивстві два кінці:
Осягнеш — ти святий Володимир!
Впадеш в борні — ти клятий Святополк!..
Тепер або ніколи!... маю їх усіх! —
Одним замахом треба їх змести
До щаду, хоч би так, як Святополк!..
А то наш край до решти пропаде!
В нас була сила — та князі й попи
Звергли її, у морі затопили!
На місце діл — молитва із печер,
На місце слави — візантійська лож,
На місце жару — попеління душ! —
З живих ми стали кістяки в гною!
І як творити нам великий храм?
Як встоять проти заходу й Москви?!
І як нам здержать орди Азії,
Коли ми всі розсипані на пиль!?
Так ні! я мушу стерти тую гниль,

І двигнуть силу, що у нас була!
Будь я проклятий, якби я упав,
Як не сповню, що я сповнити мав —
То яструб вирве серце у ворла!
Не діждете — спалю ваш трухлий світ вогнем,
Збудую з люду космос кровю і мечем!

вбігає Твердята

ТВЕРДЯТА

Чого мене покликав любий князь!? 1600

РОМАН

Твердято, бути в поготові нам!
Дванайцять пут залізних приготуй —
З отроками у повній зброї жди
Поблизу замку, можу дати знак!

ТВЕРДЯТА

Хто сміє підійматься проти Вас?!

РОМАН

Збери добірних, решту вкаже час!

виходить з Твердятою наліво

ЯВА 3

З правих дверей виходить Рюрик (в зеленім), Всеволод Чермний (в жовтім), Володимир (в синім строю), за ними Ольговичі, Ігоревичі та инчі князі

ЧЕРМНИЙ

Він спить?

РЮРИК

Ще спить Роман, наш самодержець,
Що розділив нам землі тай заснув!
Бач царь, великий князь та ще й король!

ВОЛОДИМИР

Чому король?

ЧЕРМНИЙ

Який король?!

РЮРИК

Король
Усеї Руси з папської руки!
Невже не бачили послів від папи?

ЧЕРМНИЙ

Ти з ними говорив?

РЮРИК

А вжеж що так,
Несуть від папи до його корону!

ВОЛОДИМИР

Направду?

РЮРИК

Хто не вірить, поспитай!

ЧЕРМНИЙ

За щож від папи дар такий йому?

РЮРИК

Хиба не знаєте? за унію.
За зміну віри православної
Батьків на католицький бісів ад!

ЧЕРМНИЙ

Невже він міг робити це без нас?
Невже він віру папі запродав?!

РЮРИК

Та хто не має віри ніякої,
Тому все одно: папа чи Христос!

ВОЛОДИМИР

Велике буйство ми йому дали!

РЮРИК

Ніхто із нас, як галицькі князі, 1625
Що голови склонили під мечі,
Бо внуки Осьмомисла з Галича
Не гідні Галича, вонзили меч!

ВОЛОДИМИР

Не видреш з горла вовку барана!

РЮРИК

Позвольте слово погострити ум
Мужеством серця, коли ласка, всім!

ЧЕРМНИЙ

Займайте слово!

РЮРИК

Нас зібрав Роман

З'єднати нас для єдности землі,
Бо він, бач, голова усіх земель!
І вийшло що? Чи слушно поділив,
Як хто терпів за землю руську?!
Всіх нас лишив про око на землі,
Але над всіми свій підніс кулак
І крила розпостер над всею Русью,
Як самодержець, як німецький царь!
Бо він бач голова усіх земель...
Чи рівні ми йому, як досі ми були,
Чи стали воєводами його?
Роман затрубить — напружайте слух!
Роман покличе — уставайте всі!
Роман йде в бій — всі проливайте кров,
Щоби великий був один — Роман,
Бо він бач голова усіх земель!
А щож то він? Ми не рівня йому?
Чи кождий з нас не своя голова?! 1650
Мужаймося самі, де треба нам!

ЧЕРМНИЙ

Кому він голова?

РЮРИК

Так він себе вважа!

ЧЕРМНИЙ

То ти нам голова!

РЮРИК

Чим гірший його ти?
Чи ти не голова великого коліна,
Князя на Київі не син?!

ЧЕРМНИЙ

А ти бо що?
Або наш Всеволод, якого тут нема!

РЮРИК

Або наш Всеволод, якого тут нема!
Він може Волгу розкропить веслами,
І вичерпать шоломом цілий Дон!
То він нам голова усіх князів,
Він нам великий князь, а не Роман!

ІГОРЕВИЧІ

Він нам великий князь, а не Роман!

РЮРИК

А як Роман на Всеволода бє:
Нам Всеволод не брат, а ворог нам,
Москва нам ворог — захід то наш друг —
І в думці тій вести він хоче Русь!..
Не даймося витягнути у той впр!

Держімся Всеволода — то наш батько,
Що всіх єднає й силу нам дає!

ЧЕРМНИЙ

А ти нам що? не батько?!

РЮРИК

Батько був,
Хто в Київі княжив, тепер мій зять,
Мій зятенько Роман престол засів
З „колдунею“, а Рюрик вже злетів
З батьківського престола золотого!

ВОЛОДИМИР

Ми двигнемо тебе! ти будь великий 1675
Князь нам!

РЮРИК

Хай буде Чермний Всеволод!
Хиба не гідний він?

ЧЕРМНИЙ

Ольгович я,
Проклятого коліна! Ха!-ха!-ха!

РЮРИК

Подаймо собі руки, і звалім
Його, звалім, обстоїм нашу честь!

КНЯЗІ

Звалім його, обстоїм нашу честь!
Обстоїмо!

ЧЕРМНИЙ

Розбив її Роман,
Схопив нам Русь на смертную кровать!

РЮРИК

Він хоче нас усїх князів схопити
На ту кровать, на суд нас привести!

ЧЕРМНИЙ

Звалить князів, пропала уся Русь!

РЮРИК

Що йому Русь, найвища ціль — я сам!

ВОЛОДИМИР

Нема ні Руси ні князів, лиш я!

ОЛЬГОВИЧІ

Ми пропадем, пропав весь руський світ!

РЮРИК

Чому пропав, ми діло так робім,
Як радив Всеволод, наш батько, нам!
Я вже зробив, донька моя вже тут!
Всі виходи обставлено як слід —
Мій Славно Борисович жде на знак!
А ви лиш руку приложіть усі!
Приложите!? Хиба, князі, не має
У вас мечів!

виймає меч

КНЯЗІ

Приложимо усі!

виймають мечі

РЮРИК

Ми зловимо його в свої кліщі,
Як він зловив нас в Київі тоді!
Тепер або ніколи! Предложім 1700
Йому умови, змусимо його!

схиляє меч

ЧЕРМНИЙ

Нехай при нас приймає тих послів
Від папи — вчуєм, що він загадав!

КНЯЗІ

Нехай при нас приймає тих послів!

РЮРИК

Це буде приключка зловить його!
Або поклониться князям Роман,
Або у путах згине наш тиран!

вкладають мечі до піхов

ЯВА 4

входить Роман як в першій дії в панцері в пурпуровій киреї зі щитом і мечем Святослава з вінцем на голові

РЮРИК

РОМАНЕ, щож проспався вже гаразд
По тім поході від Дністра по Дон!?

РОМАН

А вжеж, а ви як? припочили всі?

КНЯЗІ

Ми так, спочили всі!

ЧЕРМНИЙ

Романе, щож?
Чому ж ти в зброї? адже йдем на пир!
Хиба ти хочеш ще приймать послів?

РОМАН

Яких послів?!

ЧЕРМНИЙ

Від папи римського!

РОМАН

Хай ждуть для себе слушного часу!

РЮРИК

Не краще їх приймити, як ми всі
При ясному умі!?

РОМАН

Та правда, хай!

плеще — збігає отрок

Послів позви!

ОТРОК

Вони вже давно ждуть!

ЧЕРМНИЙ

Зловився у тенети лев!

РЮРИК

Мовчи!

РОМАН

Так гідно всі займіть місця в округ,
Хай видять, що ми разом один дух!

Князі засідають. Роман на середині на підвищенім столі. Праворуч Рюрик, коло його Всеволод Чермний, і Ольговичі, ліворуч Володимир з Ігоревичами та инчі князі

ЯВА 5

Входять посли від папи в чорному з Леґатом у фіолєтах на чолі з короною

ЛЄҐАТ

ПРИВІТ великому князеві Київа
Цареві всіх українських земель,
Романові від найсвятіщого

Отця Інокентія Третього, 1725
Володаря престолів і князів!

РОМАН

Спасибі, що вас принесло до нас?

ЛЄҐАТ

Велика слава гомонить про Вас,
Великий князю, дзвоном на весь світ!
Так ви з'єднали в одно всіх князів,
Прогнали з моря всіх поган за Дон
І стали самодержцем всеї Руси!
Однак на заході, не знаючи життя,
Ви увійшли з посольством в Ерфурті
В союз зі самозванчим цісарем,
Що проти папи підіймає бунт!
Либонь не звістно Вам, що наш отець
Святіщий сам трясе Европою
Від Альбіону аж по Царгород!
А цісарь проти папи, мов тій місяць
Проти сонця! цісар — наш вязаль!
Святий престол — це одно сяєво,
З якого всі монархи заходу,
Мов місяці від сонця, блеск беруть!..

РОМАН

Мені це звісно, лиш те сяєво,

Як той вогонь, що пожирає все,
Де зближиться, щоб накормитися!
Ач панські варвари лютіщі від поган.
Руїнами встелили Царгород!
До нас утік цар Олексій Комнен, 1750
Волосся встає дубом, що та дича
Робила там з культурою століть!
Погасло сонце сходу в Царгороді
І стала тьма! — то й наш великий біль
Зєднав нас з цісарем на одну ціль!

серед князів здивовання — Рюрик дає знак пальцем на устах мовчати

ЛЄҐАТ

Руїна malum necessarium!*)
Найвища ціль: створити божий лад,
Як одно стадо — пастир будь один!
Для Вас це краще, центр старий упав,
Ваш Київ стане центром на весь схід!
Як Київ руку Римови подасть
І врата адові не одоліють нас!
Тому святіщий шле Вам з наших рук
Корону королівську, що підносим Вам
Як символ унії розеднаних церков!
З тої корони від царя царів

*) malum necessarium! — потрібне лихо

На вас спливає титул короля —
Vivat Romanus! vivat Romanus!
Vivat unitorum Ruthenorum rex! *)

Лєгат підносить йому золоту самоцвітну корону — князі в напруженню дивлять ся в Романа

РОМАН

У папи вашого є безліч тих корон,
Та сього в папи вашого немає,

виймає меч Святослава

Що маю я в наслідю по батьках!
Поки цей меч у мене, ним здобуду
Собі корону, як захочу я!
Та віри і союзу не зламаю 1775
Задля корони вашої ніколи,
Бо ви — один, Роман — то другий світ!

сьред князів повна констернація

ЛЄҐАТ

Розважте, князю, що сказали Ви!
Найбільший дуб не встоїть проти нас,
Ми знайдемо сокиру і пилу!

---

*) Нехай живе Роман, нехай живе Роман, нехай живе король зєднаних Українців!

Вазаль нам Польща, зависна на Вас,
Вазаль нам Угри, дай їм зазив лиш
По Галич руку витягнуть як стій!

РОМАН

Мечем їм руку обітну, як втяв!
А як ще Польщу збурите на нас,
Пущу й сей край весь з димом і вогнем,
А перебюсь на цісаря на вас,
Коли не піду сам на Царгород!
Іду на вас! — я просто вам кажу
За кров і жаль Візантії помстить!

ЛЄҐАТ

Короткий шал, каяття довгий стон!

РОМАН

Як знав, що чиниш, ти собі закон!

ЛЄҐАТ

Своєї долі кожен сам творець!

РОМАН

Ми не залізо, ви нам не клевець!

ЛЄҐАТ

Бог з вами!

РОМАН

З Богом відсилаєм вас!

Лєгат з послами відходять з короною

ЧЕРМНИЙ

Щож ми?

РЮРИК

Не знаю, лис він, нас перехитрив

РОМАН

Що кажеш?!

РЮРИК

Ніхто нас не питав,
Нічого доброго від заходу не ждем!

РОМАН

Ціню я захід за буйне життя,
Що виростає з хисту всіх станів. — 1800
Там Рим сповив саваном їхній світ!
А ви, мовчки, чогож ви мовчите?

ВОЛОДИМИР

Та ми надіялись, що приведеш не те!

ЯВА 6

вбігає отрок

Що там?

ОТРОК

Вершник з Волиня!

РОМАН

Клич сюди!

отрок вибігає, входить Світозор у спорошенім панцері

З Волиня ти, чи з Холму тут верхом!?

СВІТОЗОР

Та з Холму, тільки, князю, вибачте,
Я можу тільки Вам сказати все!

РОМАН

Князі і я — тепер одно рамя, -

Що доторкається моїх земель —
Хай чують явно всі!

СВІТОЗОР

А княжої сем'ї?

РОМАН

Сем'ї, сем'ї?! — що сталося, кажи!

СВІТОЗОР

Не з нашої вини!

РОМАН

Ну щож таке?

СВІТОЗОР

Князі литовські впали до землі,
Спалили край Берестя кілька сіл!

РОМАН

Лишень не Холм!

СВІТОЗОР

Як раз пішли під Холм,
На Білявин!

РОМАН

А башту зайняли?

СВІТОЗОР

Коли сказати правду, Вам печаль!

РОМАН

Що сталося, погибли, чи живуть!?

СВІТОЗОР

Та не погибли, але смерти гірш!

РОМАН

Кажи, бодай тобі язик усох!

СВІТОЗОР

Коли скажу, князь прокляне мене!

РОМАН

Кажи, бо вбю, я не дітвак тобі!

СВІТОЗОР

Порвали, князю, з нею їх обох!

РОМАН

Кого обох?

СВІТОЗОР

Обох синів твоїх!

РОМАН

поблід і розглядається по всіх

Хто смів, позволив, приказав? 1825
Ляхи, Москва, кажіть!

СВІТОЗОР

Провідав я
Від служниці, що волхв її казав!

РОМАН

Хто їх наслав?

СВІТОЗОР

Один з своїх князів!
Так з нами в Київі був Наримунд!

РОМАН

Який це Наримунд?

СВІТОЗОР

Литовський князь!

РОМАН

То в Київі той заговір повстав!..
А деж вони?!

СВІТОЗОР

Бог знає, з ними волхв:
Мав дати вість із Литви та не дав!

РОМАН

Йди до ~~Винати~~! — хай як стій позве
На коні в похід трубами війська!

Світозор виходить

ЯВА 7

РОМАН

ТЕПЕР питаю вас: чия рука?
Хто зважився на мої діти, встань!

князі мовчать

Ви мовчите?! хто мав чоло на чин,
Май він чоло признатись до його!

князі мовчать

Ви мовчите?! Взиваю вас ще раз,
Хто Литву натровив на моїх?!

ОЛЬГА

вибігає з правих дверей в киреї краски старого золота в князівськім діядемі

Я!
Ось моя пімста! Мною погордив ти,
Як я тобі припала до колін!
Я твої діти була б стерегла
Як ока в голові — а ти зтоптав
Мене як червяка і з'обидив!
Тепер їх Литва викоха собі
На дикарів, рабів своїх князів
Та на грабіжників твоїх земель!

РОМАН

І як ти сміла?!

ОЛЬГА

Так посміла я, 1850
Щоби ти знав, що зоряна твоя,

Якій негідна я роззуть обуви —
Не лиш обуву буде роззувати,
А як любаска дасть вигоду всім!
Князь Литви любить тіло молоде —
Вона заслужить ласку діточкам,
Наложницею князя дикарів
Щасливша буде при його богах —
Як коло тебе! ха! ха! ха! ха! ха!

РОМАН

Ти брешеш, я тебе у кандали!

РЮРИК

встає і виймає меч

А вон! яке тобі до неї право!?
Не дам тобі знущатись на донці,
Досить знущання протерпіли ми!

до князів

І я й вона і всі! Неправда, всі?!

КНЯЗІ

Ми всі! ми всі! ми всі!

РЮРИК

Ми не дамо

Знущатися над племям всіх князів,
Ми не бояре!

КНЯЗІ

виймають мечі

Так не бояре ми!

РЮРИК

Ми княжого коліна Володимира
Тут ставимо умови від нас всіх!

КНЯЗІ

Від всіх, від всіх!

РЮРИК

Приймаєшся, чи ні?

РОМАН

Прошу, умови!?

РЮРИК

Умова перша:
Ти мусиш повернути жінку в дім
І дати їй виховувати сина...

РОМАН

Чи на такого, як ви всі, гнильці!?

РЮРИК

Ми не дамо в поганстві виводить,
Із норовами дикаря з верхів!

КНЯЗІ

Ми не дамо!

РОМАН

А Литві віддали!

РЮРИК

Вона їх має в Київ одвести!

РОМАН

Так ти був в змові з Литвою про те?!

РЮРИК

Чи був, чи ні, пусте! Друга умова:
Ти віддаси нам київський престіл
Великокняжий! Старші є, як ти!

РОМАН

Тобі це, чи Москві?

РЮРИК

А як мені?!
Хиба й Москва нам ворог, а не брат?
Кажу це в імя всіх!

КНЯЗІ

Так! в імя всіх!

РЮРИК

А третє: ти не смій втягати Русь
В союз зі заходом, ми не будемо
Для тебе проливати крови, знай!

КНЯЗІ

Не будемо! Не будемо! Не будемо!

РЮРИК

Приймаєшся, чи ні? Кажи!

КНЯЗІ

Кажи!

РОМАН

Ще поки я вам відповім на се,
Ти відповідж мені, як ти посмів
Наважитись післати ворогів
На рідний край і на моїх дітей!?

РЮРИК

Це моя справа! Явно тут кажи,
Приймаєшся, чи ні, тих всіх умов,
Приймаєшся, чи ні?

ЧЕРМНИЙ

Приймаєшся,
Чи ні?!

КНЯЗІ

Приймаєшся, чи ні, кажи!

РОМАН

виймає меч

Мовчати! З вас ніхто не сміє тут
Мене примушувати жити з тою, 1900
Що двічи заговір робила життя
Моє й моїх дітей! Це ваш закон,
А мій закон:

ОЛЬГА

Перелюб твій закон!

РЮРИК

до Ольги

Ти стій, мовчи!

РОМАН

Ненавиджу її
За ту маленку душу, що є в вас!

ВОЛОДИМИР

Твоя велика кривдою стоїть!
Віддай нам Галич!

ЧЕРМНИЙ

Паші він віддасть!

РЮРИК

А нам прийдеться лить за його кров!

РОМАН

Ще поки в мене меч, не треба вас!

РЮРИК

Зі заходом не хочем боротьби!
Ми під Москви покровом проживем,
Не будем класти за твоє голов!

КНЯЗІ

Не будемо! Не будемо! Не будемо!
Віддай нам Галич, Київ нам віддай!

РОМАН

Мовчіть, карли, вам пахне все Суздаль,
Кубло інтриґ і азіацьких душ!
Ваші батьки були орли й льви,
А ви? — що ви? кроти і їжаки!
Тепер я вас тут приведу на суд,
Кажіть, хто з вас знов Київ зруйнував?

РЮРИК

Хто зруйнував? То клевета на нас!

РОМАН

То клевета! Я приведу видців!

сідхиляє двері

ЯВА 8

входять Кияне

ХОДІТЬ сюди!

РЮРИК

до Киян

Як ви посміли тут?!

РОМАН

Хто руйнував нам Київ з тих князів?
Ну, сміло мовте, я стою за вас! 1925

ГОЛОВА КИЯН

Сей Рюрик перший!

РЮРИК

Ви мовчіть, раби!

ГОЛОВА КИЯН

Цей Чермний Всеволод!

ЧЕРМНИЙ

Мовчи, бо вбю!

РОМАН

Не рвись, бо я в руках тримаю меч!

КИЯНЕ

Ольговичі — та всі! усі! усі!

ОЛЬГОВИЧІ

Мовчіть, не бачили ви нас, мовчіть!

РОМАН

Померші не мовчать, з усіх церков
З усіх углів, зі всіх теремів вас
Гонити-муть ті тіни вбиваних
Дітей, жінок, старців, а їхня кров
Розлита з каменя кричить на вас:
Оце є Каїни, гниль Руси-України,
Що нашу кров запродують Москві!

князі мовчать понурені — до Киян

Вони жадають Київа від мене!

КИЯНЕ

Ой Романе наш, ти їм Київ даш!?
Не дай же нас на поталу, князю наш!

РОМАН

Хиба шмат грязі я, а не Роман!
Зітру з лиця землі отсих карлів —
Що вміють тільки плюти завистю
На все, що хоче бути більше їх! —
Валити — всі з'єднаються усе,
А ставити — нема нікого з них,
Бо кожен з них є своя голова! —
Сю ідь руїни вщіплюють в народ
І космос наш у хаос завели!
До чого довели? чим Київ став? 1950
А чим він бути міг тепер, тепер
Як згасло сонце в Царгороді?!..

ЧЕРМНИЙ

Досить балачки!

РЮРИК

Ти приймаєшся,
Чи ні, умов поставлених!?

РОМАН

витягає меч

На меч!

Рюрик свище — Роман трубить. Вбігає Славно Борисович з воїнами з правих дверей

РЮРИК

Берися, Славно! Геть відсіль собак!
За двері зраду!

показує на Киян

РОМАН

до Славна Борисовича

Не торкни, бо згинеш!

РЮРИК

Ловіть його!

Славно приступає до Романа

РОМАН

Ти до Романа боярине!

одним ударом повалює його

РЮРИК

Ловіть його, вяжіть!

РОМАН

Кого вязати?!
Хто, вої, вас водив на синій Дон?
Хто гнав Половців з нашої землі?

Хто з вами їв і спав і рани мив?
Хто з вами був як брат? Князі, чи я?
Бояре ті, чи я? — як любите Романа,
Кидайте тут мечі, взиваю вас,
Взиває в імя слави ваш Роман!

всі воїни кидають мечі

РЮРИК

Раби, падлюки, зрадники, собаки!
Князі, хиба немає в вас мечів?!

РОМАН

Не важтесь ні на крок, бо вбю!

мовчанка — хитання

Під вікнами чути брязкіт мечів — Роман підходить до вікна як орел, піднявши в гору щит і меч

ЯВА 9

впадає правими дверми ~~*Вишата*~~ *з воїнами — Ігоревичі висувають у праві двері*

РОМАН

ТАМ що таке?

ТВЕРДИЙ
~~ВИШАТА~~

Ми виперли їх з брам!
Тут лист до тебе, князю, дав вершник!

передає Романови лист

РОМАН

Звязати їх! счинили заговір на мене
І на моїх дітей!

РЮРИК

Романе, то не я —
Це Всеволод той заговір уклав!

РОМАН

Ти відведеш їх всіх у монастир
В оковах під сторожею всю мить! 1975
Пострижеш їх в черці під вічний ключ!

Роман читає лист — ~~Вишата~~ Твердий вяже їх,
Ольговичі висуваються у праві двері

РЮРИК

За винного одного пропадем усі!
Бодай ти не діждав завтрього дня!

ОЛЬГА

Бодай не вздрів ти бачити дітей!

Роман падає на крісло і закриває обличчя руками

ГОЛОВА КИЯН

А деж Ольговичі та Ігоревичі?!

ОДИН З КИЯН

Втекли, тікають, бачте, на Дніпро!

РЮРИК

Дай Боже їм, вони мене помстять!

ГОЛОВА КИЯН

Романе, та втекли усі князі,
Добігли до Дніпра, тікають геть!

ОДИН З КИЯН

На човни сіли і тікають всі!

РОМАН

Кияне, йдіть сюди, всі звідси геть!

всі відходять, Рюрика і Ольгу відводять під сторожею

ЯВА 10

ГОЛОВА КИЯН

РОМАНЕ, князю, всі князі втекли!

РОМАН

Скажи мені, який той Наримунд!
Хто бачив з вас?! він гарний? молодий!?

ГОЛОВА КИЯН

Він молодий, він був у нас в той час...

РОМАН

А гарний!

ГОЛОВА КИЯН

Красень, хоч куди,
Лишень дикун і ласий на жінки!
Побачив гарну дівчину у нас,
Впав у світлицю, де вона втекла,
І в білий день знасилував її!

РОМАН

Прокляття! геть мені з очей!

зривається — Кияне прибиті відходять

ЯВА 11

РОМАН

сам

ЗНАСИЛУВАВ, зганьбив і понижив!
А потім вже як лозу перегнув
І перемовив!.. Жінка — як лоза!
А може справді віддалась сама,
А я на неї всі надії клав!..
Проклята Ольга, Литва і Москва,
А тричі будь проклята ти, як ти
Ізрадила мене з тим дикарем!
Піду, спалю і знищу пеклом все —
Хай пекло пекло прожене з грудей!
Ой волхве, волхве, правду ти казав:
Як зрадила богів, так зрадить і тебе!..
Убю її, убю, спалю її й себе!

вбігає Світозор

СВІТОЗОР

Романе, за Дніпро втекли князі,
Сідай на коні, ми догоним їх,
Готові всі, на конях вже стоять!..

РОМАН

Е чорт бери князів і цілий світ!..

СВІТОЗОР

Романе, що тобі?

РОМАН

показує йому лист

Читай той лист!
Світляна, брате, зрадила мене!
Світляна віддалась йому сама!..
Романа замінила дикарем!
Ой чув я, чув, що лихо коїться!..
Не дурно снився нині мені сон,
Що яструб вирвав серце у ворла!
Кипить у моїх грудях океан —
Горить там пекло, пекло для усїх!
Хай пропаду я — та я не Роман,
Коли я дам топтати свою честь!

СВІТОЗОР

Хто пише? Може то неправда се!

РОМАН

Марія пише, прочитай усе! 2025

дає йому лист

Світляна, віддалась йому сама,

Як він завів її у храм богів!..

СВІТОЗОР

вибухаючи

Не вір Марії, Ляшці — це оса,
Шершень, гадюка, смертная коса!

РОМАН

болючо з роспукою

Все одно, як це сталось! — та ганьба,
Ганьба на мене впала й на дітей!
То я підняв її на педесталь
Найвищу матері дітей Романа...
А що вона? — нагнулась як лоза
І перший ліпший князь її зайняв!
Го го! чого дожив це ти, Романе?!..
Труби! труби, я змию в крові свою честь,
На Литву! гей, на Литву нести жар і месть!

Роман вибігає, за ним Світозор. Чути голос труб, Кияне виходять з лівих дверей і дивляться до вікон

ХОР КИЯН

Строфа

Ой печаль нам, печаль! обманув нас Роман!

Знов ладу не завів і на захід звернув —
Тай забув рідний край, що кровавить від ран!
Який біль, який жа[illegible] твоє серце стиснув?

Ой Романе, Романе, Романе!...

Антистрофа

Який біль твого духа сповив у туман?
Пропадем, як судно без щоглів і вітрил!
Хто забув рідний край, той загубить талан,
Як орел, що з вершин упадає без крил!

Ой, Романе, Романе, Романе!...

Заслона спадає

ЧЕТВЕРТА ДІЯ

Святиня Перкунаса на Литві. Стовби, різьби, вівтарі. На середині статуя Перкунаса. Перед ним горить вічний вогонь. Червоне світло знадвору освічує святиню. На кругосвіті ліс в червонім небі. Місяць сходить

ЯВА 1

жриці бога Перкунаса в білих киреях дивляться у палаючий вогонь знадвору

ПЕРША ЖРИЦЯ

ГЛЯДІТЬ на місяць, як він в крові сходить!
Ой горе нам! Надходить щось страшне! 2050

ДРУГАЯ ЖРИЦЯ

Великий стіс в честь Перкунаса мами,
Перкунателє, кидає той блиск!

ТРЕТЯ ЖРИЦЯ

Її палата як яйце ясніще
Від тисяч сонць — горить так у воді!

ЧЕТВЕРТА ЖРИЦЯ

Сини старого князя певно прийдуть
Складати жертву на той ясний стіс!

ПЯТА ЖРИЦЯ

Подякують за похід на Забужжя
І за красуню бранку, що взяли!

ШЕСТА ЖРИЦЯ

Всі люде кажуть, що краси такої
Не бачили, як довго прожили!

ПЕРША ЖРИЦЯ

А я кажу вам, йде за нею горе,
Встав з гробу місяць і пливе як труп!

СЕМА ЖРИЦЯ

при вході до святині

До нас іде хтось!.. Гляньте, та красуня!..
Що сталося її? бліда як тінь!..

жриці збігаються

ПЕРША ЖРИЦЯ

О! як вона мов хвіється на вітрі...
Як зоря красна, а сумна як смерть!

входить Світляна в білій шаті з вишиваною лишвою у низу. В руках держить призбирані безладно розмарин, руту і тройзілля

СВІТЛЯНА

божевільним голосом

Позвольте жертву положить богам!

СЕМА ЖРИЦЯ

Мир всім, хто жертву з серця їм підніс!

СВІТЛЯНА

О горе, горе! як була як ви —
Дівицею як жриця в Перуна,
Аж поки не побачила його!
Та він поїхав — діти відняли
І я остала мучена гріхом!..
За мною Лютиці і Драчиці
Женуть, куди ні звернуся, у слід! 2075
А тут спокій, божественний спокій!

ДРУГА ЖРИЦЯ

Склонись ось там до Перкунаса стіп
Та раменами обійми його —
Він охоронить сам тебе від мар!

СВІТЛЯНА

припадає до статуї Перекунаса, з рук її розсипаються квіти на землю

Ой Перуне, мій Перуне, прости,
Що я для него зрадила тебе!

ПЕРША ЖРИЦЯ

Ой горе нам! надходить щось страшне!

мовчанка

ЯВА 2

перед входом до святині чути хриплі дивні голоси

ПЕРША ДРАЧИЦЯ

ПУСТІТЬ, пустіть, тут видно її слід!

ПЕРША ЛЮТИЦЯ

Ми гонимо з нею, вітримо
Як пси сліди зраненої серни!

ДРУГА ДРАЧИЦЯ

Сповняємо святий завіт Судьби!

СВІТЛЯНА

Ой чуєте ті голоси страшні!?

ПЕРША ЖРИЦЯ

Ставайте в двері, не пускайте їх!

ПЕРША ДРАЧИЦЯ

Ось Прамжімас*) взиває вас: пустіть,
Його бо суду не минути вам!

ДРУГА ЖРИЦЯ

Щож зробимо, прокляття буде нам?!

три Драчиці і три Лютиці вриваються в середину. Драчиці з рудим наїженим волоссям в брудносірих киреях — Лютиці з сивавим покудовченим волоссям у брудночервоних киреях (як застила кров) — всі їх лиця покорчені глибокими морщинами, очі горять лютим гнівом. За ними входить Судиця в чорній киреї, з камяним лицем закритим чорною густою ґазою, на якій видно великий білий знак ✠ свастики, знак вічности

*) Прамжімас — конечність всього, що було, є й буде, найвищий бог.

ПЕРША ДРАЧИЦЯ

А ось вона пиперлась до колін
Перунових, благаючи прощення,
Та він загніваний зсилає нас!
Згубила у роспусті свій вінець!

одна за другою кидають скоро словами як каміннєм

ПЕРША ЛЮТИЦА

За те ми виссем кров з її краси!

ДРУГА ЛЮТИЦА

Так виссем кров, що лишиться лиш тінь!

ПЕРША ДРАЧИЦЯ

Так наша месть живцем лупає гріх!

ДРУГА ДРАЧИЦЯ

Найбільший гріх, хто зраджує богів!

ТРЕТЯ ДРАЧИЦЯ

Обіт в перелюб, жрице, не міняй! 2100

ПЕРША ДРАЧИЦЯ

Обида над обидою богам:
За бога взяти любаса собі!

ТРЕТЯ ЛЮТИЩА

За се прощення він не дасть, не дасть!

СВІТЛЯНА

Невинна я! любов перемогла,
Я хтіла нам зродити ґенія,
Щоби з'єднав розбитий рідний край,
Бо там навала йде! Навала йде!

ТРЕТЯ ДРАЧИЦЯ

А ґенія Литовці поняли!

ДРУГА ЛЮТИЩА

А може вбили вже!

ТРЕТЯ ЛЮТИЩА

Убили вже!

ВСІ ЛЮТИЩІ І ДРАЧИЦІ

Го го! убили вже його! Го го!

СВІТЛЯНА

Убили вже! О мій Данилку, мій,
Васильку мій, за що вам смерть?!

ПЕРША ДРАЧИЦЯ

А може ні, їм ґеній пригодиться!

ДРУГА ДРАЧИЦЯ

Він завоює Литві батьків стіл!

ТРЕТЯ ДРАЧИЦЯ

Дитя гріху Романа — мста і срам!

ПЕРША ДРАЧИЦЯ

Романа син зруйнує його храм!

СВІТЛЯНА

Ой Перуне, помилуй, Перуне!

дивиться в Перунове лице — та з острахом бачить закрите лице Судиці зі свастикою на обличчю — з переляком закриває обличчя

ПЕРША ЖРИЦЯ

Ой горе нам! тут буде щось страшне!

ХОР ДРАЧИЦЬ

Де ти, жрице, вінок загубила?

ХОР ЛЮТИЩ

Під листочком лопуха!

ХОР ДРАЧИЦЬ

Що на жертву богу підносила?

ХОР ЛЮТИЩ

Байстрюка свого гріха!

ХОР ДРАЧИЦЬ

А вернув який бог твій віночок?

ХОР ЛЮТИЩ

Чепуха!

ХОР ДРАЧИЦЬ І ЛЮТИЩ

Потеряла срібний голосочок!
Ха-ха-ха! 2125

вони беруться навперемін за руки і ходять довкола Світляни хороводом, співаючи

ХОР ДРАЧИЦЬ І ЛЮТИЩ

Строфа

Гей вколо грішниці йдім у танець,

З гадин її зробимо шлюбний вінець!
З темного жаху, з лютого страху,
З дуру труйзілля до божевілля
Тягнем сумління в танець!..
Кров з її серденька смокчем гадюками,
На душу грішниці крачемо руками:
Кров! кров! кров! вбий тебе грець!
Ха-ха-ха! Ха-ха-ха!

ПЕРША ЖРИЦЯ

Чого регочете і крачете, галки?!
Вона тремтить, як осиковий лист!

ПЕРША ДРАЧИЦЯ

Сей чин нам поручив прабог Судьба,
Хто кровю рідних руки спокаляв —
Того ми гоним аж до смерти вслід!
А хто обиду наносив богам,
Того й до смерти не кидати нам!

ХОР ЛЮТИЩ І ДРАЧИЦЬ

Антистрофа

На душу грішниці крачемо круками:
Кров! кров! кров! вбий тебе грець!
З гріха до злочину тягнем гадюками,
Рвем у пекельний танець!..

Де вона стане, куди погляне,
Над кождим домом гріх грає громом —
Поки Суд божий у шлюбний вінець
Громом не вдарить і буде кінець!
Га-га-га! Га-га-га! 2150

СЕМА ЖРИЦЯ

Чого регочете і виєте, пявки!?
Вона ціла дрожить, бліда як смерть!

ПЕРША ЛЮТИЦЯ

Чин той поручив нам прабог Судьба,
Чиє сумління оплямує гріх,
Того ми мучим і гонимо вслід!
З гріха у злочин увігнати наш труд —
Аж поки Судиця скаже свій суд!

ХОР ВСІХ ДРАЧИЦЬ І ЛЮТИЦЬ

Га гей! я гей! га я гей!
За гріх страшний наш дикий сміх!
І глум і жах і ляк і страх
Злочинця вдар як божий суд:
Га гей! я гей! га я гей! Бий, громе бий!

жриці з острахом розбігаються, падуть перед вівтарами коло стін святині

СУДИЦЯ

сталевим голосом

Що присуджено там, те сповниться тут!

ВСІ ДРАЧИЦІ І ЛЮТИЩІ

Ха-ха-ха! Ха-ха-ха! Ха-ха-ха!

ЯВА 3

вбігає Волхв — вони розступаються

ВОЛХВ

Чого ж ти тут, Світляно, утекла!?

СВІТЛЯНА

Не чуєш їх, як крачуть ті галки?!

ВОЛХВ

Тобі тут знов привижується щось!

СВІТЛЯНА

Не бачиш, очі їх горять вогнем,
Волосся їх — вужі, а сик — гадюк!

ВОЛХВ

Отямся, що тобі? Нема нікого,
Так пропадеш, а маєш кому жить!
Ти мати дітям, встань, ходи на двір!

СВІТЛЯНА

А деж ті діти? ще живі, скажи!
Живі? скажи!

ВОЛХВ

А ти ж думала як?

СВІТЛЯНА

Живі, живі?

ВОЛХВ

Живі, на тебе ждуть! 2175

СВІТЛЯНА

Мої вірлята любі ще живуть!

Світляна встає

ПЕРША ЖРИЦЯ

підступає до неї

Втихомирися! серце успокій!

СВІТЛЯНА

А деж вони?

ВОЛХВ

В затишку, не журись!

ДРУГА ЖРИЦЯ

Розважимо тебе, ходи до нас!

СЕМА ЖРИЦЯ

Ходи із нами в радісний танець
На славу Перкунаса і богів!

ЧЕТВЕРТА ЖРИЦЯ

Ходи! ходи! Як ти є жриця їх —
То ти ходила той святий танок
На честь богів!

СВІТЛЯНА

То добре, йдіть в танок!
Я затанцюю, як танцює жаль!
Бо вже чую за собою — смерть!

ВОЛХВ

Ой місяць встав червоний як опир!

Ходи, бо тут надходить щось страшне!

СВІТЛЯНА

Не можу, мушу сповідати гріх,
Щоби душа моя була як сніг!

ЯВА 4

Сім жриць Перкунаса беруться за руки. Світляна падає на коліна перед Перуном з глибоким поклоном. Жриці ходять довкола неї хороводом і співають

ХОР ЖРИЦЬ ПЕРКУНАСА

Строфа

КОЛО жертвенника несем свій поклін,
Стелимо ладаном богам до колін
Благальні моління: Не дай нам терпіння
В душі сном кохання, що гріх безталання
До зради веде — на проклін!
Коло жертвенника вється жалібними
Перлами чистими, тонами срібними
В співі наш душ діямантовий дзвін!

Світляна встає і підіймає руки до танцю. Всі розступаються і стають в чотирокутник. Шість жриць у білому стають по три з обох сторін Перкунаса,

як білі колюмни. Ліворуч стають дві Драчиці в сірому і одна Лютища в червоному в середині; праворуч дві Лютищі в червоному і одна Драчиця в сірому в середині. Всі звернені лицем до Світляни. З переду в ряд із Драчицями і Лютищами праворуч стає перша жриця в білому, ліворуч Судиця в чорному. Волхв падає на коліна і дивиться у Світляну

СВІТЛЯНА

танцює і співає

Не чув ти, Перуне, всіх сліз?
Що ранку бігла я у ліс, 2200
Збірати цвіт розмай на стіс
На жертву до схід Сонця
Для бога оборонця —
А біль мій ріс! А жаль мій ріс!..

Світляна танцює

ХОР ДРАЧИЦЬ

з обох сторін

Ми свиснули: гріх бурить в тобі кров!

ХОР ЛЮТИЩ

з обох сторін

З того гріха зродилась хіть-любов!

ХОР ДРАЧИЦЬ І ЛЮТИЩ

Га гей! я гей! га я гей! бий, громе, бий!

входить князь Наримунд в жовтогорячій і князь Мендовг в голубій киреї — вони стають осторонь і дивляться, як Світляна танцює

НАРИМУНД

Поглянь, танцює ясочка з вежі!

МЕНДОВГ

Чогось мені так тяжко на душі!

СВІТЛЯНА

танцює і співає

Ох, душу він забрав мені
І я ходила наче в сні,
Вінки плела нам на весні —
Була я пяна, пяна
Коханням до Романа...
Прости мені! прости мені!..

Світляна танцює

ХОР ДРАЧИЦЬ

Як бір шумів, ти чула божий страх!

ХОР ЛЮТИЩ

Та грішний шал заглушував твій жах!

ХОР ДРАЧИЦЬ І ЛЮТИЩ

Га гей! я гей! га я гей! бий, громе, бий!

МЕНДОВГ

Гей що се? крила вдарили! ти чув?!

НАРИМУНД

Дивись, що за красуню я здобув!

СВІТЛЯНА

танцює і співає

Ми бігли в ліс і бігли в гай
Збірати цвіти над ручай,
Вінки плели і цілий май
Строїли нашу Ладу,
Не маю це за зраду — 2225
Він був мій рай! то був мій рай!

Світляна танцює

ХОР ДРАЧИЦЬ

Що грім заблис, язик наш закректав!

ХОР ЛЮТИЩ

Та за любасом божій страх пропав!

ХОР ДРАЧИЦЬ І ЛЮТИЩ

Га гей! я гей! га я гей! бий, громе, бий!

МЕНДОВГ

Ти чув?! Мов вітер вдарив з вітрака!

НАРИМУНД

Гляди, яка в тім танчику вюнка!

СВІТЛЯНА

танцює і співає

І я під шалом віддалась,
Почула плід і піднялась
І геть до Лади понеслась
Молитися за сина,
Бо йде страшна година —
Щоб ґеній був! щоб ґеній був!..

Світляна танцює

ХОР ДРАЧИЦЬ

В дитя гріха боги кладуть свій глум!

ХОР ЛЮТИЩЬ

А сказа тьми впаде йому на ум!

ХОР ДРАЧИЦЬ І ЛЮТИЩ

Га гей! я гей! га я гей! бий, громе, бий!

МЕНДОВГ

Ти чуєш, як ті крила страшно б'ють!

НАРИМУНД

Ади, як вється ніжка, шийка, грудь!

СВІТЛЯНА

танцює і співає

Та я вам правду оповім
І вам і Перуну і всім:
Нехай на мене вдарить грім!
Мій син, мій син, мій син —
Для мене бог один!
Ха-х-а-ха! ха-ха-ха!

Світляна встає і регочеться, бліда як стіна

ХОР ДРАЧИЦЬ

Впаде на тебе сірка і вогонь!

ХОР ЛЮТИЩ

Не вийдеш ціла з гадиних долонь!

ХОР ДРАЧИЦЬ І ЛЮТИЩ

Га гей! я гей! га я гей! бий, громе, бий!

НАРИМУНД

Гей ще раз, ще раз, любко, круть і верть!

МЕНДОВГ

Не чуєш? крила, крила бють на смерть!

Світляна хитається, зсувається до ніг Перкунаса жриці підбігають до неї

ВОЛХВ

прискакує до неї

Та цитьте! гей Світляно, що тобі?
Ходи, бо тут надходить щось страшне —
Я чую шум страшний великих крил!

СВІТЛЯНА

Не торкайте мене! не торкайте мене!

НАРИМУНД

Що сталося її?

ВОЛХВ

Зійшла з ума!

МЕНДОВГ

Невже для неї виходу нема!?

СУДИЦЯ

ззаду як відгомін

Нема!

ЛЮТИЩА

вдруге враз як відгомін

Нема!

ДРАЧИЦІ

втретє враз як відгомін

Нема!

ВОЛХВ

з переляком

Чи відгомін,

Чи вітер з крил тих бється серед стін?!
Сварог над нами, суд божий!

падає на коліна

СВІТЛЯНА

кидає очі в даль

Цить, я бачу: ось він, мій сокіл вступає в стремень,
Клювами підперся о коні, летить як орел,
Поскочив до города Володимира на вал,
Затрубів — земля затряслася, дуднить
Під шоломами шлях від залізних прапорців...
Встав і знявся, соколом летить,
Світозор сірим вовком біжить!
Радуйся, радуйся, спну!...

НАРИМУНД

Що каже це вона? Гей чуєш ти?

ВОЛХВ

Безумна! слабість від дитинних літ!

СВІТЛЯНА

Ой Бог каже їм путь: від Нурця по Німан
Ріки мутно текуть, а земля дудонить!
Хто іде, хто біжить не готовим шляхом? 2275
А за ним горностаєм дружина гаса
І обтрушує росу студену з трави?

Ой далеко гніздо в полі сіло і спить...
Він не спить, він чує, поле мислями мірить...
Встав — ізнявся, соколом летить,
Світозор сірим вовком біжить!
Радуйся, радуйся, сину!

МЕНДОВГ

Що каже вона? Щось страшне, чуєш ти?

ВОЛХВ

Вона одержима здавен, тихо будь!

СВІТЛЯНА

Вороги упоїлися пиром і сплять...
Ні чичирк! Тихо цить, горностаї летять,
Всі тетиви викусують з луків тугих,
А Роман як не вскочить на свого коня,
Як не свисне! — дружина з землі піднялась
І рикає як тури, аж шаблі гремлять,
Обступає сватів і зове їх на пир!
Як їх поять, як поять червоним вином —
Покінчили, їм пир, — не воскреснути їм!
Аж — він знявся, соколом летить,
Світозор сірим вовком біжить!
Уже за горою, туй-туй, тихо цить!
Радуйся, радуйся, сину!..

плеще в долоні і сміється

НАРИМУНД

Твій сміх наче золото сиплеться знов!

МЕНДОВ

В тім реготі міниться кров, не любов!

НАРИМУНД

До мене сміється, до мене! 2300
Красуне, танцюй ще, що хочеш, то дам!

ВОЛХВ

Князь каже, Світляно, що хочеш дасть нам,
Коли затанцюєш, як перше!

СВІТЛЯНА

За що княжа ласка, не буде того —
Я все буду вірна, я жінка його,
Я мати великого сина!

ВОЛХВ

Танцюй лишень каже, що хочеш, те дасть!

СВІТЛЯНА

Нехай мені діти Романа віддасть,
То я затанцюю шалено!

ВОЛХВ

до Наримунда

Вона хоче діти!

НАРИМУНД

Я дам, але враз,
Обоє голубчик, хоч раз, бодай раз!

ВОЛХВ

Як з ним затанцюєш — дістанеш!

СВІТЛЯНА

до Драчиць і Лютиць

Заграйте, старухи, свій свист і свій рев,
Я видру вірлята, що взяв мені лев,
За діти піду в саме пекло!

НАРИМУНД

до жриць Перкунаса

А ви всі довкола гей вітром летіть,
Щоби нас не бачив ні бог, ані світ!
Довкола, довкола, довкола!

Жриці беруться за руки і йдуть швидким хороводом

довкола Перкунаса, Лютищі і Драчиці усуваються у зад в тім порядку, як стояли перше, Судиця переходить під задню стіну і стає на середині. Світляна йде вюнким танцем взад довкола хороводу жриць

МЕНДОВГ

Ти тут не танцюй, впаде горе на нас!

НАРИМУНД

Хай буде, що хоч, обійму її раз!
І раз, бодай раз поцілую!

виривається Мендовгові; гонить її, танцюючи за нею вслід — Світляна утікає танцем взад і все вюнко висувається йому зпід рук

ХОР ЖРИЦЬ ПЕРКУНАСА

Антистрофа

Тонами срібними, крильми надземними,
Дзвонить наш душ діямантовий дзвін!
З думами грішними й страстями темними
Гонить як тигр за красунею він! 2325
Очі іграють, щоки палають —
Як її спійме в свої обійми!
Сплямить святиню на горе всім!
Перкунас, Перкунас, гей, де твій грім!?

Наримунд під останні слова ловить Світляну в свої обійми, і цілує її без памяти, хоч вона пручається руками. Чути лоскіт знадвору

ХОР ДРАЧИЦЬ І ЛЮТИЦ

разом останніми словами жриць

Перуне, Перуне, гей де твій грім?!
Га гей! я гей! га я гей! Бий, громе, бий!

МЕДОВГ

Чую удар за ударом тих крил, —
Сором тобі — то храм божий!

ВОЛХВ

разом з Мендовгом

На кого вдариш, розсиплеться в пил, —
Сварог над нами суд божий!

падає на коліна

ЯВА 5

вбігає Роман, у срібній зброї з своїм мечем і щитом. Марія в блатитній киреї і Світозор з отроками. Замішання

РОМАН

То що?!

МАРІЯ

А ось, вона його цілує!

МЕНДОВГ

Ой Русичі!

ЖРИЦІ ПЕРКУНАСА

Боги!

МЕНДОВГ

Наримунд!

РОМАН

Грім, сірка, перун хай мене побє!
Беріть, вяжіть і вирвіть очі їм!
Як дивиться на неї Ирод той!
Видріть їм очі, видріть очі їм!

Наримунд пускає Світляну — блідий як стіна

СВІТЛЯНА

припадає до Романа

Романочку, я знала, що ти йдеш!

РОМАН

Де мої діти!?

СВІТЛЯНА

Він мені узяв!

РОМАН

до Наримунда, якого вяжуть отроки

Де діти? очі видру, ти шуліко!

СВІТЛЯНА

Він взяв їх від мене, не давала я!
Романе, орле мій! Я мучуся...

РОМАН

Га, проч від мене, вітреннице геть!

ХОР ДРАЧИЦЬ І ЛЮТИЦЬ

Вітреннице геть! вітреннице геть!
Ха-ха-ха! Га-га-га! Кра! кра! кра!

СВІТЛЯНА

Мій Боже, що ж я!?..

ХОР ДРАЧИЦЬ

Гріх тебе побив! 2350

Ха-ха!

ХОР ЛЮТИЩ

Кидайся в воду! га-га-га!

СУДИЦЯ

Душа в огні очиститься з гріха!

Світляна вибігає і летить у сторону вогню

ВОЛХВ

Ой люде, люде, гей ратуйте, гей!

вибігає — за ним жриці

ЯВА 6

РОМАН

ДЕ діти?!

НАРИМУНД

Ходіть, я покажу!

МЕНДОВГ

якого вяжуть отроки

Він взяв на приказ Всеволода їх!

РОМАН

Чиї вони, його, чи мої?! Ти!?...

НАРИМУНД

Сповнили ми поручення князів!

РОМАН

А матір їх сплюгавили чиїм
Приказом?! що?! мовчиш?! кажи, чиїм?

МЕНДОВГ

Вона невинна!

МАРІЯ

Як вона невинна?!
Адже я вздріла, цілувала ся!

МЕНДОВГ

То не вона, то він насилував!

РОМАН

Знасилував! знасилував її!

МЕНДОВГ

Вона не далась, збожеволіла!

РОМАН

Що? збожеволіла!?

МЕНДОВГ

Тепер за діти
Пішла з ним у танець, а він її
На силу проти волі цілував!

НАРИМУНД

Я лиш дивився, а не цілував!

МАРІЯ

То лож!

РОМАН

То лож, очима її жер!

НАРИМУНД

Дивитися очима мені мож!

РОМАН

Дивитися очима тобі мож!?..
Не мож! Отроки, виведіть його
І видріть йому очі за той гріх,
За гріх його я всїх убю, усіх!

Наримунда виводять

А деж вона?!

МАРІЯ

Вона втекла надвір! 2375

РОМАН

Мій Боже! деж вона? Світляно, гей!

вибігає за нею

ЯВА 7

МАРІЯ

ПРИЗНАЙТЕСЬ краще, виратую вас!

МЕНДОВГ

Вона невинна, чиста як сльоза!

МАРІЯ

Та мав її він, бачу, що він мав!

МЕНДОВГ

Не мав, клянусь на Прамжімаса, ні!

МАРІЯ

Для тебе ліпше, коли скажеш так!

МЕНДОВГ

Коли неправда, я богам поклявсь!

МАРІЯ

Я правду вздріла у його вочах!
Боявся смерти він, тому скривав!

СВІТОЗОР

Роман вже досить його покарав!

МАРІЯ

Знасилував, то краще кажи так!
Я виєднаю ласку вам усім!

МЕНДОВГ

Ти в мене не впирай, я в путах, та я князь!

СВІТОЗОР

Як лож, то не смієш її клеветать!

МАРІЯ

Ми вас на тортурах заставим сказать!

СВІТОЗОР

Та правди і смертю закрити не мож!

МЕНДОВГ

Як згинем — то згинем, а лож то є лож!
Ніхто не змусить кривити богам!

СВІТОЗОР

Дай руку, що зможу, поможу я вам!

МЕНДОВГ

Хто вам дорогу показав до нас?!

СВІТОЗОР

Були такі, що знали кождий крок!

МЕНДОВГ

А як це ви дістались аж сюди?
Стоїть там військо наше довкруги!

СВІТОЗОР

Напоєне вином червоним спить!
Вже не воскреснуть їм, хиба на суд! 2400

ЯВА 8

вбігає друга жриця

ДРУГА ЖРИЦЯ

БІЙТЕСЯ Бога, кинулась в огонь!

Світозор з отроками хоче бігти

Та ждіть бо, стійте, вже її несуть!

СВІТОЗОР

Ах Боже!

МАРІЯ

Кара!

МЕНДОВГ

Бідна жертва снів!

Волхв з отроками вносять Світляну на одрі — людей не пускають отроки

РОМАН

Світляно, моє сонечко, прости!..

СВІТЛЯНА

Романе, гасну... принесіть дітей!

РОМАН

Дітей! де діти?!

МЕНДОВГ

Покажу вам де!

РОМАН

Осипе, йди по діти! Ой Світляно, я...
Я винен твоїй смерти! ти невинна, ти!..

МЕНДОВГ

Невинна, чиста, мукою свята!

йому відвязують пута — він відходить зі Світозором

РОМАН

Лож ти, Маріє, кинула між нас!

МАРІЯ

Я мала таку вість, невинна я!..

СВІТЛЯНА

Спаліть мене! розвійте попіл мій...
Як сніг на моїх золотих верхах,
Як мла розвіюсь, блисну як роса
На горах рідних...

РОМАН

Сповню твій завіт,
Спалю князів з тобою!

СВІТЛЯНА
~~СВІТОЗОР~~

Ні, Романе,
Прости! карай ти руку, а не меч!
Мене в квітках уставите на стіс...
Деж діти?!..

РОМАН

Вже несуть!

СВІТЛЯНА

Ой бачу знов!..

зривається і дивиться в даль

Горе нам, Перуне, горе!
Яким шумом товпа наступає на нас,
А гукає, як шумить море!
Князі в нас мов вівці біжуть самопас,
Розбігли городи, здались бузувірам,
А села на жир хижим звірям!
Горить все пожежою й з диму руїн 2425
Несеться наш плач! А де ж він?! а де ж він?
Де сей лицар, що меч мав потужний і рать
Закалену в буїсти? Деж він? — покличте його!
Що я бачу: лисицею в ліс затягнули його!
Стережися, Романе! — там розбишаки стоять!..
Стережись Романе! не йди вслід за нею, не йди!
Стережись, Романе! ах, кров потекла з голови!..
Замовк і упав серед поля!.. Ого!..

падає зомліла серед крику

РОМАН

Світляно, цить! чого ти? що тобі!

ВОЛХВ

Відчула лихо, що тобі судив
Сварог над нами, суд божий!

СВІТЛЯНА

зривається

Тебе не вбили мій Романе, мій?..

РОМАН

Світляночко, дивись, я жив, здоров!

СВІТЛЯНА

Ой стережись! стережись її!

вмірає

РОМАН

Вона вмірає! Ах, Світляночко,
Світляночко!..

ВОЛХВ

Ах цитьте, вилітає
Душа як пташка, голуб-білосніг,
Летить у наве, не злякайте же,
Не гомоніте, в плач не голосіть!

таємничо

Чуєте кличе: „гей пекело, гей!“

Сварог над нами, суд божий!

клякає над нею

ЖРИЦЯ

вбігає

Дітей несуть!

РОМАН

Задержати дітей!
Нехай не видять смерти матері!
Світозора клич!

жриця вибігає

ДРУГА ЖРИЦЯ

Як Мая спить! *)

Довга мовчанка — входить Світозор

ЯВА 9

РОМАН

ЗРУБАЙТЕ дуба, становіть костер, 2450
Уставте військо в зброї довкруги!
Дівчата, уберіть її в вінки!

*) Мая — литовська богиня місячного світла

А ліс той запаліть, нехай горить!
Нехай палає біль мій у вогні,
Нехай згорить вся Литва тим вогнем,
Хай вичерпає море — не згасить!..
Кістками всіх заореться мій жаль!

воїни виходять

РОМАН

Осипе, повезеш дітей домів!
Де є вони?

СВІТОЗОР

Народ їх забавляє!

РОМАН

Пістунку мають?

СВІТОЗОР

Мають!

РОМАН

Хто вона?

СВІТОЗОР

Селянка з Білорусів! Каже нам,
Вони „мизині дзєцка“ відвезуть!

РОМАН

Так добре, ти їх з ратю проведеш!
Я зараз прийду там до них... Несіть
На сонце і цвітками обстеліть,
А буде тризна, що не бачив світ!

Світляну виносять жриці Перкунаса. Всі виходять крім Романа і Марії

ЯВА 10

МАРІЯ

РОМАНЕ, князю, діти дай мені,
Я буду берігти, як ока в голові!

РОМАН

Що? діти — я тобі, клеветнице!?
Тінь матері кричатиме з землі!

МАРІЯ

Романе, князю, ти не май жалю
На мене, я невинна, така вість...

РОМАН

Між нами пропасть станула на все!

МАРІЯ

Хиба є в світі кращий друг тобі 247
За мене!?

РОМАН

Та що згасла, то мій друг,
Мій друг, життя і сонце і любов!

МАРІЯ

Та нині сам ти, а ніхто, як я
Не думав все про тебе день і ніч!
Казав мій вуй: Роман уже пропав!
Засілась з військом Литва на його,
Окружать і убють! Я гинула, тремтіла,
Летіла я — остерігти тебе,
Хоч ти розбив їх військо як орел —
Та оціни любов мою як слід!

РОМАН

Покійна оцінила й встерегла!

МАРІЯ

Ти думаєш: про мене ці слова
Останні в неї: стережись її!?
Це не про мене, всім святим клянусь!

РОМАН

Усіх жінок я буду стерігтись!

МАРІЯ

Це слушно, много витерпів від них,
Та я тобі остану вірна все!
Не знаєш ти, чим ти для мене став
Від першого святого поцілунку!..
Не маю в день спокою, в ночі сну,
Твоя на віки вся душа моя!

РОМАН

О соромись, вона ще застигла,
Шануй у мене смерти маєстат!

МАРІЯ

Я бачу біль великий у душі
Твоїй, безпомічних дітей твоїх, 2500
Гиєну Ольгу, що чига на них —
Ґому я серце розняла тобі!
Ти можеш потоптать мене тепер,
Відтурнуть, плюнути в лице мені,
Що я на шиї вішаюсь тобі —
Та все через любов, Романе мій!..
І встань вона із одра смерти тут,
Вона сказалаби тобі: Це та,
Що буде матірю твоїх дітей!

РОМАН

Геть руки від дітей! Мої сини
То сіль народу з рідної землі —
Хай ростить сам народ своїх князів!
Ляхівка ти — чужа їм по душі!

МАРІЯ

Хоч я Ляхівка — серце в мене є,
І ти забрав мені його на все
На крила на орлині своїх мислей,
На гордеє чоло, на чини сокола,
На кождий рух і слово й кождий крок!..
З моїх грудей ти душу взяв мою
І став життям мого життя по вік!
Паду до тобі до ніг, не відтручай
Мене, мій орле, князю любий мій!

припадає йому до колін

РОМАН

Я хочу бути сам, пусти мене!

МАРІЯ

Я дам тобі красу, любов, життя —
Лишень не гнівайся, не гнівайся!..

РОМАН

Погнівав нас той смерти маєстат — 2525
Той стіс, що там горить на нім мій жаль!

МАРІЯ

Я зраджу тайну, щоби доказать,
Що ти для мене нині цілий світ!
Ніщо мені родина, рідні, вітчина,
Коли мені знівечене життя!..
Тебе мені убити там хотять!..
Казав мені вуй і князь Володислав —
Вся Польща там готується на вас,
Зєднала папу, Угрів, Москвитян,
Ольговичів і Литву, щоб звалить
Великого орла цілого Сходу!
І мають вдарити зі всіх сторін,
Тебе убивши, поділити Русь!

РОМАН

Що кажеш ти, Маріє? Правда се?!
Така це вдяка Польщі для Романа!

МАРІЯ

Клянусь на Матку Боску і любов,
Бояться всі тебе як руського шайтана!

РОМАН

Так я зітру на порох, зарівняю
З землею цілу Польщу тим мечем,
Огнем спалю гадюче племя се,
Що я за пазухою вигрівав
І ратував, проливши свою кров!
Го го! панове Лєшки, Мєшки,
Я вдарю в трубп зі своїх Карпат,
Порушу землю, море, цілий світ — 2330
А покажу Ляхам, як шанувати нас!
Пусти! Світляні тризну покінчу,
На Польщу мсти пожаром налечу!..

Роман вибігає

ЯВА 11

МАРІЯ

на колінах

ВІДТРУНУВ, поганьбив, я сього варт!
О я проклята, що зробила я!?
Як можна було так забути світ
І зрадити такому львові все?!..
Бодай запався світ і я під ним!
Лев вирвався, упала я в любови,

А край мій запалає від вогню і крови...

небо палає від костра Світляни

ХОР ЛИТОВЦІВ

Строфа

Ой Роман як хмара, впаде на нас кара,
Пропаде вся Литва через княжий блуд!
І чужим служити будем як отара —

Прамжімас над нами судить божий суд!

ХОР ЖРИЦЬ ПЕРКУНАСА

Антистрофа

Ти благословенна, із вини спасенна
Через свою муку, грішнице свята!
Линеш в ясні зорі як душа блаженна...

Стрінеш стома змисли раю ворота!

заслона спадає

ПЯТА ДІЯ

Місячна ніч. Поляна над Вислою під лісом. Плесо Висли плаве каламутно. На Вислі подалі остров в очеретах. На кругосвіті узгіря. Горять вогні двох таборів. Зі сходу палає вогненна луна

ЯВА 1

на сцені Лєшек і Пакослав

ЛЄШЕК

ТРІВОГА впала на весь край! Як рись
Роман сердитий налетів на нас,
На села аж по Вислу мечучи смагу
З пламенного рога! Вже обступив
Полками нас від Висли навкруги!
Той гнів не без причини, хтось його
На Польщу натровив! А ми були, 2575
Як браття, в згоді!

ПАКОСЛАВ

Виріс той Роман
Як велитень із клекоту борби!
В Галичині боярів притоптав,
Захопив Київ, усмирив князів,
Зєдинив Русь і виторг Кончака,
Як вітер з лукоморя від залізних
Полків та крила розпостер по Дон!
А подзвонив в литовські шеломи,
Їх славу перебив і на кровать
Схопивши, моря другого торкнувся —
Прийшла черга на нас!

ЛЄШЕК

Так без причини
Не впав він! Ви, панове, знаєте
І мовчите, на мене ж впаде меч!
Орла такого розярили ви,
Він зарівня з землею цілий край,
Як Литву нас до плуга запряже —
На велич Руси з Одри аж по Дон!

ПАКОСЛАВ

Поволі, князю, маєм ми другів:
Мадярів, Москву, папу, що прислав
Нам золото і найдемо князів

З Ольговичів, що спутають його —
На Литві підготовлюємо бунт!

ЛЄШЕК

Ви, бачу, сіти кидаєте скрізь; —
Чи не впадете у свої тенети!? 2600

ПАКОСЛАВ

Хиба нам мож до того допустить,
Щоб Русь росла, як велить побіч нас
І заводила лад противний нам?!
Роман росте тиранством до панів,
Князів, боярів, пориває чернь!
І нею за чотирі літа збудував
Найбільше царство, що Европі є!
Для тої цілі потоптав святі
Права, звичаї, вольности станів —
Ба, навіть тестя, жінку увязнив!
Вони ж вам, князю Лєшку, родичі!
Коли вас Польщі велич не болить,
То вуя ради і сестри тепер
Повинні Ви вступити в стремена
За сю обиду времени Романа —
Бо кара божа вже гремить над ним!

ЛЄШЕК

Мені на серці Польща, як і Вам,

Та зважте сили: Що наш бідний край
Проти його богацтва, сила, величі?..
Як ти слабий, то з дужим не борись!

ПАКОСЛАВ

Коли не дужий лев ти, будь як змій!
Сконає лев, як пустимо жало!

ЛЄШЕК

Яким жалом ви звалите його?
Дивись, обняв нас військом у кліщі,
Розбивши наших, випер за ріку,
Зайняв остров на Вислі, перейде 2625
Ріку, впаде на тил, — пропали ми!
Погляньте, сі вогні — то все його,
Довкола нас, довкола, де не глянь!

ЯВА 2

вбігає Одровонж

ОДРОВОНЖ

Ой князю, перейшов Роман ріку,
І преться тут займити гори нам!
Ударте в труби, не пускаймо їх!

ЛЄШЕК

Як виступим з обозу на горбі,
Тоді гей піря він розсипле нас!

ОДРОВОНЖ

Щож буде гей!?

чути гомін дзвонів

ПАКОСЛАВ

Де се дзвонять так!?

ОДРОВОНЖ

Я приказав ударити у дзвони,
Щоби в молитві впав на землю люд,
Хай Бог відверне горе це від нас!

ЛЄШЕК

Прийшло каяття, вороття нема!

ПАКОСЛАВ

показує

Ой горе нам! погляньте й там вогні!

ОДРОВОНЖ

Вони вже там! Ударити у бій!

ЛЄШЕК

Та як? в ночі!?

ОДРОВОНЖ

Так займе гори нам!

ЛЄШЕК

Як займе гори, я складаю меч!

ОДРОВОНЖ

Тоді він нас у Вислу заженє!

ЛЄШЕК

Не я війну цю кликав, тільки ви!
А ще до того, знаєте, чи ні,
Що цісарь йому в поміч приспіва,
Збірає військо у Саксонії!

ОДРОВОНЖ

Хто це казав!

ЛЄШЕК

З границі прийшла вість!
Нас візьмуть в два вогні — ми пропадем! 2650

Вже краще бить чолом Романові,
Як Німцям, що нас заїдять живцем!

ПАКОСЛАВ

Вазалем буть схизматикові? ні,
Ми згинем тут, а зброї не складем! —

ОДРОВОНЖ

Так він зруйнує папський лад святий,
Нас пустить як боярів голіруч!

ЛЄШЕК

Чомуж вам папа не поміг тепер,
Лиш грішми натровив нас на війну!?
Роман почув, як вихор впав на нас,
Селянство все до його перейшло,
Бо стогнуть всі прокляттям на панів,
Що коромолу підняли на Русь!
Глядіть, де крильми він нас не обняв,
Як звізд вогнів його, — а ми, що ми?
Як горобці на горбі! На той пир
Кровавий Польщі я не поведу!
Не бачу виходу — хиба поклін йому!
А ви, або годіться на поклін —
Або я, князь, зложу корону вам!
Чия вина, той кару прийме сам!

виходить

ЯВА 3

ПАКОСЛАВ

ЩЕ разом з ним получиться на нас!

ОДРОВОНЖ

Щож буде гей!? Тра радить поки час!?
Не встоять нам з Романом в боротьбі!
Ми мало приготовані були —
То треба замирити по добру! 2675

ПАКОСЛАВ

Та як ми можем замирити з ним?
Не йде нам о побіду, лиш о честь!
Зависле візьме — згода, але нам
Він мусить полишити польский лад,
Вазалями не сміем йому бути!

ОДРОВОНЖ

Так мусим удавати гордих львів,
Як рівний з рівним замирити з ним!

ПАКОСЛАВ

То не з Романом диким така гра,
Він знає нас, прийняти мусимо
Вазальство, бо зруйнує цілий край!

ОДРОВОНЖ

Я знаю спосіб добрий на Романа:
Де чорт не може, бабу там пошле!
Моя сестрінниця вратує нас,
Роман до неї слабість мав усе,
Вона нам перша принесла ту вість,
Що він на нас готовить свій удар, —
Вона нам виєднає хвальний мир!

ПАКОСЛАВ

Щаслива гадка, де ж вона тепер?

ОДРОВОНЖ

Вона є тут, — приїхала сама,
Як вчула, що Роман, нас побиває,
Візвала його листом під той ліс!

ПАКОСЛАВ

Що кажеш? дай же губи, в гору ми!
Не згине Польща, що не візьме меч,
Те зробить Ляшка штуками приваб!

ОДРОВОНЖ

Я думаю щось більше, як про мир! 2700
Чи не попробувать зробить конець
Йому і Руси 'дним ударом в лоб!

ПАКОСЛАВ

Та ж то, моспане, моя думка є!

ОДРОВОНЖ

Я маю вже людей на такий чин!

ПАКОСЛАВ

Та мусять перше взяти щит і меч,
Той талізман його, як ти казав, —
Бо з ними він поубиває всїх!

ОДРОВОНЖ

Я знищу їх — то Руси талізман!
Він зродить віру в местника, як ми
Убєм його, а їх не заберем!...
Хай щезне слід, що був Роман Великий,
В історії запишем: наш вазаль!

ПАКОСЛАВ

Так так, де стане Польща, зарівняй
З землею Руси гордий слід! Моя
Політика: nec locus, ubi Rusj!*)

ОДРОВОНЖ

показує

Там що на горах блиснуло, дивись!

---

*) Нехай і місця не остане, де була Русь-Україна!

ПАКОСЛАВ

Вони, чи не вони?! Гей на коня!
Так ми пропали, як то є вони!

ОДРОВОНЖ

Лети ж на гори! а я тут як вуж
Чигатиму на жертву у кущах!

ПАКОСЛАВ

Щасть Боже, але меч і щит — на прах!

вибігає — Одровонж ховається

ЯВА 4

входять розбійники

ПЕРШИЙ РОЗБІЙНИК

Гу гу!

ДРУГИЙ РОЗБІЙНИК

Гу гу! А ти вже тут!?

ПЕРШИЙ РОЗБІЙНИК

Коли!

ДРУГИЙ РОЗБІЙНИК

А ксьондз той був?

ПЕРШИЙ РОЗБІЙНИК

Не був ще Ирод!

ДРУГИЙ РОЗБІЙНИК

Коли ж він прийде тут?

ПЕРШИЙ РОЗБІЙНИК

Чорт його зна!

ДРУГИЙ РОЗБІЙНИК

Як не дасть золотом, хай йому біс! 2725

ПЕРШИЙ РОЗБІЙНИК

Казав, що панське золото нам дасть!

ДРУГИЙ РОЗБІЙНИК

Та панське, чи не панське, коби дав!

ПЕРШИЙ РОЗБІЙНИК

Та я не кеп, на душу брати гріх
За дурно не візьмусь! Не даш — махай!

Той лицар — Русин, що він винен нам?!..
Його князь носа обітре панам!

ДРУГИЙ РОЗБІЙНИК

Дивись, яка дівуха йде сюди!

ПЕРШИЙ РОЗБІЙНИК

То його любка!

ДРУГИЙ РОЗБІЙНИК

Ба чия, його?

ПЕРШИЙ РОЗБІЙНИК

А того лицаря, що йому смерть!

ГОЛОС ОДРОВОНЖА

з ліса

Гу гу!

ПЕРШИЙ РОЗБІЙНИК

Ти чув? то він!

ДРУГИЙ РОЗБІЙНИК

Та ж не оглух!

ГОЛОС ОДРОВОНЖА

Гу гу!

ПЕРШИЙ РОЗБІЙНИК

Гу гу! Та йдем, бодай ти спух!

біжуть у ліс

ЯВА 5

входить Марія, бліда в чорній ґазовій сукні з перловим діядемом на голові — в киреї краски ліля підбитій бобрами з бобровими рукавами

МАРІЯ

Як лячно тут погукують сичі!..
Ах, горе, горе, села там горять!
Цілу країну залила печаль,
Все через мене, — де ні повернусь,
За мною гонить той проклятий гріх!
Коби я мала хоч його любов,
А то відрунув він мене як пса,
Стоптав жіночу гордість, честь, красу —
А нині впав обидою на край!..
О пімсто! пімсто, ти солодкий звук
Упоєння на мій великий біль —
Коли б я мала силу як змія!..

А може він тут прийде вже не той,
Час рани по коханці погоїв —
Та явиться знов добрий і схильний!
О як би! як би він мене любив...
Простила б я, що він стоптав мене...
Ми, як ангели два, з'єдналися б,
Одно слівце — і Польща в ласці знов!..
Чого ж він досі не примчав сюди?!
Ніч меркне довго, мла поля вкриває,
А щекот соловіїв гей заснув, —
Його ж нема! Хай прийде вже як рись
Гнівний, сердитий, коби лиш прийшов!..
А може він не прийде?!

шелест в лісі

Він! Ні, то вуй!

ЯВА 6

являється Одровонж

ОДРОВОНЖ

МАРИЛЬЦІ добрий вечір!

МАРІЯ

Добрий вечір!

Чого тут вуй за мною знов?
Ану ж він може тут зявиться!

ОДРОВОНЖ

Гаразд! засвищу тай убють його!

МАРІЯ

А я не дам, він гість мій, а не ваш!
Просила я, як друга давніх літ —
Що можу, випрошу, що ні, то ні!
Тепер прошу оставити мене!..

ОДРОВОНЖ

Ну, не так гостро, не кавалір я!
Яка ти нині красна — я монах,
А я не можу відірвать очей!
Така краса, що схоче, зробить з ним!
Лиш віри в себе, Польщу нам спасеш!

МАРІЯ

Що зможу, вдію, думаю: Роман 2775
Помириться й Зависле нам віддасть!

ОДРОВОНЖ

То мало!

МАРІЯ

Як то мало, що ви ще?..

ОНДРОВОНЖ

Він образив тебе, за те ніщо!?

МАРІЯ

Як образив?

ОДРОВОНЖ

То я вже знаю як!
Здоптав твій гонір, честь твою зганьбив,
Відтрунув, мов собаку потоптав —
І ти так можеш пропустить йому!

МАРІЯ

Хто вам казав!?

ОДРОВОНЖ

Скажи мені, що лож!
За жінки честь, хай прийде жінки месть!

МАРІЯ

Як можу я помститись?

ОДРОВОНЖ

Жінки честь
Дороща[illegible] життя! Хто взяв життя,
Проливши кров — той платить кровю нам!
Хто ж сплямив честь — той мусить дати кров!

МАРІЯ

Як мовиш, кров?!

ОДРОВОНЖ

Хай буде йому смерть!

МАРІЯ

О геть, шайтане! Він стоптав мене,
Була я того варт — я втратила
В нестямі честь свою, я кинулась
Йому на шию, коли він мав жаль,
В роспуці був, кохання потеряв!
Не він се винен, винна я сама!
Я образила смерти маєстат
Його коханої в безпамяти своїй!..

ОДРОВОНЖ

В безпамяти своїй продала честь
І зрадила отчизну ти йому,
Як Полька ти негідна нею буть! 2800

МАРІЯ

Мій Боже, хто розказав про це?!

ОДРОВОНЖ

Скажи: неправда, тітка свідком є!
Тепер твій обовязок принести
Любов на жертву рідній вітчині,
Що кровю через сю любов сплила!
Тепер ти мусиш його довести,
Щоб він за кров ту дав нам свою кров!

МАРІЯ

О Єзус Марія, мені убить його?!

ОДРОВОНЖ

Так! це твій обовязок, знаєш ти?!

МАРІЯ

О ні, простіть, а того не зроблю!

ОДРОВОНЖ

Так ти не Полька, але вирід ти!

МАРІЯ

Хиба не винні ви, лиш винна я,
Крамолу ви кували всі на Русь

ОДРОВОНЖ

Це не крамола, плян наш — Польщі брань!
Не можем стерпіти, щоб Русь росла!
А цей Роман сяга під небеса —
За літ чотирі, як той демон, крила
Від моря аж до моря розпостер —
Нам збурив жовч і кинув жах на нас!
Він мусить згинути, бо разом з ним
І велич Руси на вік пропаде,
Ми доберемось до земель його!

МАРІЯ

А його діти?

ОДРОВОНЖ

Спрятаємо їх!

МАРІЯ

Тому мене ви перли брати їх,
А чи не подлість, чи не кривда се?! 2825

ОДРОВОНЖ

Ти не дивись, де кривда — ти дивись,
Щоб ти сповнила обовязок свій!
Як Полька ти, для Польщі ти віддай
Любов, красу, вінок, імя і честь!

Ти будь змія і кітка, ласиця і тигр,
Як треба Польщі велитця убить!
Наложницею будь, будеш свята
У Польщі, як для Польщі ти
Те віддала, що жінка може дати!..
Краса ти, можеш затягнуть його
Прибавом змислів, що зійде з ума!
А ми вже з ним ісправимся як слід —
Вратуєш Польщу, будеш героїня!
А ні — проклята зрадниця умреш!

МАРІЯ

Я не убю! та ж я його люблю,
Я гину як узрю його! Не можу...
Не можу вбити, він душа моя!

ОДРОВОНЖ

Для Польщі жертвуй душу, ти свята!
Не маєш його вбити, доведи
Приманами його, щоби зложив
Свій меч і щит і скинув свій шолом
Із голови!

МАРІЯ

А ви що зробите?!..

ОДРОВОНЖ

Один удар і смерть йому і Руси!

МАРІЯ

О Єзус Марія! так скрито убивать!
Позвіть його на двобій, як він прийде, 2850
Він лицар стане з лицарем у бій!

ОДРОВОНЖ

Непевна справа, хто його побє?!
Він з тим мечем, щитом як лев, орел,
Його ніхто ще так не переміг —
А він загинуть мусить! Не лиш честь,
А твій се обовязок, святість, мус —
А за обиду чести твоя месть!

МАРІЯ

Мій Боже!..

ОДРОВОНЖ

Мусиш!

МАРІЯ

Іде він! то він!..
Він іде, він!

ОДРОВОНЖ

Мус — то памятай,
Инакше ти проклята за весь край!

вибігає

МАРІЯ

Не сам! То моє щастя — піду геть!
Невинна я, відсунуся від стрічі —
Чей чаша ся відхилиться від мене!
Як місяць йде за ним! Як рана
Червоний місяць видається — Що се?
Немов кровава голова Романа!!
Ой піт облив чоло моє студене!..

вибігає в ліс

ЯВА 7

виходить Роман — за ним Світозор

РОМАН

ОСИПЕ як ся маєш, деж ти взявсь?
Як тішуся, хто справив тебе тут?
Що там мої сини, що рідний край!?

СВІТОЗОР

Сини здор[illegible] край на князя жде,
А князь с[illegible]ли гонить без пуття!
Чогож ти аж за Вислу тут загнавсь!?

РОМАН

Так вийшло, сам я жалую тепер
І чорна туга сіла на мій ум! 2850

СВІТОЗОР

Відбився ти від війська навмання!
Прибув я, вчув, схопився й на коня —
Летів у чваль — отямся, завертай!

РОМАН

Я тут на чатах! глянь на ті верхи,
Як наші займуть гори ті в сю ніч,
Обступимо Ляхів зі всіх сторін —
Тоді або піддайтесь, або смерть!
Я жду, аж блиснуть горами вогні!

СВІТОЗОР

Літаєш мислею під облаки —
А якби тут наскочили Ляхи!?

РОМАН

Я не боюсь, поки я маю меч
І щит мій Святослава, не боюсь!

СВІТОЗОР

По що ж тобі за Вислу пертися?
На бідний край Ляхів? Вважай Романе,
Щоб ти не згинув як той Святослав —
Чуже займав, а своє потеряв!..

РОМАН

Не крач ти, чорний вороне, не крач!

СВІТОЗОР

Вертай, Сейм кличе і зове тебе
Там на побіду рідний край з'єднать!
Обида встала знов поміж князями
І крильми сплеснула! Ольговичі
Знов обудили льжу, що ти приспав!
Уже не видять сильного орла!
Орел літає мислю в облаки,
Тай не ступає в золотий стремень — 2875
За рідний край, за рани Київа!
А Київ кличе: Деж ти, мій Романе,
Забув? Ужеж ти за шеломянем єси!

РОМАН

Ой брате граєш надімною й ти
Як ворони бісові грали в сю ніч
Із вечера од Ярослава над Сяном!
А жалість мені заступила знамено
І сонце тьмою путь заступало!

СВІТОЗОР

Зловіщий знак! Чомуж ти не вернувся?!
Вертай, поки час, завернися, Романе!

РОМАН

Не можу, військо там вже перейшло,
Обсаджені окопи і верхи
І досвіта затрублять труби в бій —
Хоч мої мислі в рідний край летять,
І грають жалістю, немов на смерть!..

СВІТОЗОР

То просто заверни всіх звуком труб,
Романе! Ой не думкою тобі
Літати здалеку там стерегти
Престола золотого, а дзвонити
Мечами в дзвін великий Київа!
Ударити, де сплеснула хула,
На славу й тріснула нужда

Об волю, за кров дітей, жінок, дідів
Порізаних, — помстити Всеволоду
За рідний край, за рани Київа! 2900
Бо Київ кличе: Де ж ти, мій Романе?
Забув, уже ж ти за шеломянєм єси!

РОМАН

Ой не дзвони, бо чую я той дзвін
В душі моїй до смерти жалісній!..
Той дзвін гонив за мною цілу ніч
Над Сяном чув я з голосом її!
Імлою з синіх вод зійшла вона
З Карпат і кликала за мною вслід
Світляни тінь: Романе, повернись!
Леліялась на срібних берегах —
І в туманах розвіялась до зір!
І плакав хтось за мною ревне в голос,
І плакав, брате, плакав ревне я!

СВІТОЗОР

Не плач, Романе, я молю тебе:
Удар у труби, завертай назад,
Уже ж недаром видиться тобі
Зловіще видиво коханої душі!
Вона то плакала над долею
Синів своїх, бо, якби ти погиб,
Хто стане за ті сироти малі?!

Ізгоями скитати муться десь!
А рідний край наш роздеруть собі...
Москва, Ляхи, Мадяри, всі —
Як гайвороння землі опадуть!
І буде плакать Галич, Володимир 2925
І Холм і Київ: Деж ти, наш Романе?
Ой погрузив ти жар на дні у Вислі,
Ще нам тече не благом, тай засіяв
Кістками рідних ляцькі береги!...
А ти мав вдарити в великий дзвін
За рідний край, за рани Київа!
Та ти не чуєш жалости віків —
Ти спиш! Уже ж ти за шеломянєм єси!...

РОМАН

О брате, душу ти розняв мою
І сумно мені, сумно аж до смерти! —
Та я не можу повернути в зад!
Не можу я скалять своєї чести,
Згубити славу рідної землі!
Не попрошу сам миру у Ляхів,
Хочби на смерть я мушу йти у бій!
Всіляко може бути! ти мій брат,
Одна пістунка нас кормила, ми
Росли як браття в купі, будь же ти
За батька дітям, якби я погиб!
Поїдь у Київ, Ольгу упроси,
Нехай простить мені мої гріхи,

Хай буде їм за матір рідную!..
Лишень хай сповнить той мій заповіт:
До Київа нехай їх не бере
У той печерський, сумерковий світ, 2950
А сама тайну захова до смерти,
Що не вона є рідна мати їх, —
Аби душа їх була як той сніг!

СВІТОЗОР

Сповню, що кажеш, брате любий мій!
Дай руку, може це останій раз!..
Не хочеш повернутись, Бог тебе веди!
Бувай здоров, Романе, чую жаль,
Що князь Роман з дороги збився сам,
Здобув весь світ, лишень забув, забув
За рідний край, за рани Київа! —
Забув печаль розбитої землі!...

стискає йому руку і відходить

ЯВА 8

з мраки виринає тінь Світляни в місячнім світлі

РОМАН

Як камінь впав на душу смуток мій!..

РОМАН

Чи привид, чи снова? знов мені
Являється знад Сяну тая тінь!
Ввижається на мраці мов лице!
Моїй душі засмученій на смерть...
Чого ти хочеш знов і хто ти є?!..

СВІТЛЯНА

Я добрий ангел твій, Світляна я!..

РОМАН

Що хочеш ти? чого ти знов прийшла?

СВІТЛЯНА

Ой завернись... там тягне тебе смерть!

РОМАН

Щезай від мене і не муч мене!
Не страш мене, я смерти не боюсь!

Світляна щезає — чути голосний плач

Чи то привиділось мені, чи ні?
Гей плакав хтось над водами у млі!
Світляна то, чи ні? — роса сияє 2975
Мов сльози на квітках розсипані!

Світляна їх розсипала, чи ні?
А я стою і б'юся знов в душі:
Вернутися, чи ні? Вернутись? — ні?!

ЯВА 9

Твердята Остромирич вискакує з очерету

ТВЕРДЯТА

Тут князь?

РОМАН

Твердято, ти? я тут!
Та добре, що прийшов, скажи мені,
Чи не занадто я відбивсь від військ —
Що ви зробилиб, якби згинув я?!
Скажи, що ви зробилиби тоді!

ТВЕРДЯТА

Тобі тяженько, голово, без пліч,
Ще тяжще раменам без голови —
А без Романа Україні смерть!
Та не про те нам думати тепер!
Ось, князю господине, всі верхи
Займили наші, бачите вогні!?
Глядіть, ті всі довкола — наші всі!

РОМАН

показує рукою

А там?

ТВЕРДЯТА

То наші там!

РОМАН

А там в горі?

ТВЕРДЯТА

Теж наші!

РОМАН

А отсі?

ТВЕРДЯТА

Наші також!

РОМАН

А де Ляхи?

ТВЕРДЯТА

А от на горбі тут!
Не чуєте, як клекотять Ляхи,
Огні заздріли, смертний жах напав!

РОМАН

У гору наша правда! Хай сам Бог
Кричить, вже не зверну я зі шляху!
Я вже не „пан, або пропав“ — я пан!
Загорнем завтра ляцький табор весь. 3000
Як тільки зорі блиснуть, в труби вдар
І наступати враз зі всіх сторін!
О бити грому великому!
Іти дождю стрілами на Польщу —
Од Висли, з гір, з долин, зі всіх сторін
За всі обиди нашої землі!..

Марія виходить з ліса — Роман заздрів її

На голос труб я скочу на коня
І вітром прилечу — і поведу!...
Іди ж сюди, там кінь на тебе жде!

ВИШАТА

Слава князеві!

РОМАН

Слава стягам
Жовтоблакитним і війську і вам!

Вишата виходить на право

ЯВА 10

з лівої сторони входить Марія

РОМАН

О я й забув, що ланя жде мене!
Хто се, мов та зірниця зазорілась?
Ой гарна ти як місяць, ясна ти
Як сонце, а грізна як моє військо
Під стягами! Кажи до мене все,
Яку це „тайну“ маєш нам сказати —
Що хочеш ти?

МАРІЯ

Я гніваюсь на тебе!

РОМАН

Ти в гніві краща! Я люблю тебе
У гніві! Мов, чого ти гніваєшся
На мене, серце, зоре над зорями!

МАРІЯ

Що ти напав на край наш без причини,
Сказала я неправду із кохання,
Єднала твоє серце — але ти 3025
Став тигром мому рідному краєві
І рану ти завдав мені до смерти!

РОМАН

Ту рану, я загою, як захочеш!
Уста твої як стрічка пурпурова!
Вся гарна ти, нема на тобі скази —
За твої ласки давби я життя!

МАРІЯ

Я не люблю тепер тебе, Романе!

він складає щит і меч під дерево

РОМАН

Вся голова у тебе грає під росою,
Як жемчуг світить нічними каплями
Ти гарна, моя мила, ох яка
Ти гарна!

Марія сідає на зрубанім дереві і під слова його розгортає лілієву кирею — зпід її чорної ґазової сукні видно біле тіло чудової будови

МАРІЯ

Вже не мила я тобі!

РОМАН

Твій стан неначе пальма, твої груди
Мов винні грони дишуть і тремтять,

А очі грають як брилянти чорні,
Уста твої як стрічка пурпурова
Ніщо не є у світі так червоне,
Як ті уста! Позволь поцілувать
Мені уста, Марієчко кохана!

МАРІЯ

О ні! Романе, я ненавиджу тебе!

РОМАН

Як мідь в огні палають твої очі,
А щоки грають як червоні маки,
А шия — кість слонева вигнута,
А руці — точені зі золота і снігу,
А нозі — мармурові колюмни,
Яка хороша ти, яка принадна!
Мене так тягнеш ти, сильна як смерть! 3050

МАРІЯ

Ти любиш моє тіло, а не душу,
А я терпіла, бо кохання — смерть,
А зазрість — пекло, полумя страшне!

РОМАН

Я влюблений у твоє біле тіло,
Бо твоє тіло як лелія на воді!

Позволь лиш доторкнутись твого тіла,
Позволь мені торкнутися лишень!

МАРІЯ

Іди, зранив ти серце аж до крови,
Забрав ти моє серце і здусив!..
А ти пірвав його орлиним летом
Великих крил, а не красою слів!

РОМАН

Що за прегарні ноги твої в стегнах,
Які бо круглі, точені і білі!
Ах, твої губи пурпурова стрічка,
Ніщо не є у світі так червоне,
Як ті уста! Позволь поцілувати
Мені уста твої, моя кохана!
Пахуча мирга капле тобі з уст!

цілує її

МАРІЯ

Чо твої очі так горять, Романе?

РОМАН

Бо ти як ланя тягнеш, твої груди
Мов винні грони дишуть і стоять!

Я пяний, як дивлюся в твоє тіло,
Я влюблений у тіло як лелія,
Позволь лиш доторкнутись твого тіла!..

обіймає її

МАРІЯ

Горячі твої руки, зимне серце! 3075

РОМАН

Найкраща ти між женщинами,
Бо твої ласки над вино солодші,
А з уст у тебе капле мід як кружка,
А твої груди повні, як лебеді
Як вони дишуть і стоять сосками!
Ти вся бліда, та искрять твої очі,
А твої губи як ґранати грають,
Такі червоні, дай їх цілувати!
Ніщо не є на світі так червоне,
І так солодке, як свої уста!

цілує її

МАРІЯ

Чи ти любив мене коли, Романе?

РОМАН

Я полюблю, як будеш моя нині,

Віддайся мені тілом і душею,
Ти будеш мóя, правда будеш мóя...
Обсиплю тебе скарбами світа!
Ах, як у тебе нізрі дишуть жаром,
Палають очі твої, як огонь!

МАРІЯ

Хотіла бути я твоя на віки,
А ти стоптав мою любов ногами,
Тепер не можу я твоєю бути,
Бо моя честь ненавистю горить!..

РОМАН

Ти мусиш моя бути, я самотний,
Весь вік у полі, сплю я на мураві,
Сідло під лоб і зорі надімною, —
А ти пахуча мирга і кадило, 3100
А ти як пух лелійна, і вюнка
Як вуж, і повна в грудях як серна!
Ах, як ти дишеш в мене своїм тілом,
Я влюблений у тіло як лелія,
Позволь мені обняти своє тіло,
Бо твоє тіло тягне, як змія!

МАРІЯ

Я згину, я не можу далі так!..

РОМАН

здіймає шолом, його довгі ясні кучері опадають — він схиляється і кладе його на мураву

МАРІЯ

до себе

О Боже, який гарний він, а я...

РОМАН

І я не можу... жити без кохання
І мушу тебе мати, хочби смерть,..

схиляється на неї і обіймає

МАРІЯ

Вложи шолом! на що ти зняв шолом?!..

РОМАН

Обіймеш ти мене, обіймеш, паво,
Гей вуж-боа лелійними руками, —
Як буду пити роскіш уст до крови...
Як буду цілувати твої груди...
Як буду притискати твоє тіло,
Що в'ється в спіймах біле і тремтить!..

обіймає її і цілує її шию без памяти

ЯВА 11

вискакує розбійник, один і другий, з ножами за поясом і з топорами в руці

МАРІЯ

кричить, заслонюючи плечі руками

АХ! Єзус Марія, Романе!.. я не дам!

перший розбійник ударяє Романа топором по голові, другий те саме

РОМАН

зісуваєтьcя і падає

Ох, кляте серце! рідний краю мій...

розбійники, почувши імя Романа, з переляком тікають у ліс

МАРІЯ

припадаючи до трупа Романа

Романе мій, прости мене. Романе,
Ти зранив моє серденько на смерть!..
Умочу я рукав бобровий і обмию

Твої кроваві рани на жерстоцім
Коханім тілі — відізвися слово!..

підіймає голову

Ого! зронив свою жемчужну душу 3125
Крізь злоте ожерелля з свого тіла
Хороброго, орел великий Руси!
Розвіяв по ковиллю моє щастя,
Моє весілля, буду як та чайка,
Літаючи над ним, скиглити біль —
У смерть самотна, зломана душею...
Радуйся, Польще, кривдою моєю!..

встає і зломана звертається до ріки — ріка шумить дивним шумом, як у повідь

ЯВА 12

ХОР РУСАЛОК

співає з Висли до неї

Строфа

ЗЛОЧИННИЦЕ, геть від Романа!!
На Польщу впаде божий суд!
Дай меч нам, дай щит, окаянна!!
Світляна нас вислала тут!

Марія з жахом тікає від ріки

МАРІЯ

під перші її слова з'являється тінь Світляни над Романом, і цілує його голову

Світляна! Світляна! Світляна!..

до Світляни

Я рани хотіла обмить!..
Злочинниця я окаянна! —
Вкажи, що я маю робить!

Світляна показує рукою на меч і щит Романа і дає знак кинути їх у ріку

ХОР РУСАЛОК

виринає край берега, простягаючи руки

Антистрофа

Дай меч нам! дай щит нам Романа!
Дай зброю Романа — на вас!
Ми діви з Дністра і зі Сяна —
Уродиться местник із нас!
Сварог над нами,
Суд божий!

Під їхній спів Марія несе меч і щит Романа до ріки і кидає русалкам

Марія, кинувши їх, хвіється тай падає омліла,
Світляна щезає

ХОР РУСАЛОК

з мечем і щитом Романа, пливучи проти хвилі у сторону Сяну

Строфа

Ой горе нам, горе нам, горе,
Суд божий судив його гріх!
Хто мав творить діло суворе,
Той мати кохання не міг! 3150

НЕЗРИМИЙ ХОР

З ЗЕМЛІ ПО ЦІМ БОЦІ ВІСЛИ, З НЕБА, З ГІР, З ДОЛИН, З РІК І З ПІЛЬ УКРАЇНИ

Антистрофа

Ой кара нам, кара нам, кара,
Що ми загубили талан!
Розсипались ми мов отара —
Тай впав наш великий Роман!
Сварог над нами,
Суд божий!

ХОР РУСАЛОК

Строфа

Ой горе нам, горе нам, горе!
Хто ж нині з'єдинить всіх нас?
На край наш пливе темне море;
А стовб наш багровий погас!

НЕЗРИМИЙ ХОР

З ЗЕМЛІ ПО ЦІМ БОЦІ ВИСЛИ ЩОРАЗ ДАЛІ КРУГАМИ ВЗАД НА СХІД РИДАЮЧИЙ

Антистрофа

Ой кара нам, кара нам, кара!
На цілі століття впадем!..
Чи зродиться ґеній з пожара? —
Чи в пеклі тім ми пропадем?..
Сварог над нами,
Суд божій!

Заслона спадає

Вецляр 12 травня 1918 року.

Роман Великий, трагедія в пяти актах, написана відмінно від звичайних драм. У ній уведено до сцен хори, які займають 200 віршів. Для виведення їх на сцені треба відповідної музики. Та поки що сю драму можна вивести і без хорів, декуди пропустивши зовсім хори, а декуди коротші вислови хору вложити в уста одної особи. Через те усунуться труднощі до виведення цеї драми на сцені, поки найдеться творець музики хорів до цеї драми.

До видання долучено образ найбільшого анґлійського малярa поета зі школи прерафаелітів — George'a Waats'a „Aspirations", що ілюструє вищу душу Романа, якого образу поки що не маємо. Крім сього для декорації надруковано одну картину сонати нашого Івана Косинина, яка під тутешніми майстрами втратила дещо зі своєї тонкости і за се прошу вибачення в артиста-творця.

Складаю сердечну подяку складачам, українським полоненим з друкарні Шарфого, себто: Яковові Токатлєві, Сергієві Баландинові, Михайлові Блохинові та Іванові Химченкові за ревне і щире викінчення, на яке не жаліли труду і охоти, щоби книжка про „нашого Романа" вийшла найкраще, найпоправнійще. Щиро дякую їм як своїм співробітникам коло нашої культури.

Автор

Того ж автора вийшли такі твори

окремими книжками:

1. Розсипані перли, лірика 1901.

Збірка віршів і пісень зложених дуже звінк формою і замітних щирістю чуття. Душа героя всіх поезій тужить за першим коханням і від кождої нової любови повертається до першої зі щораз сильніщим болем.

Привитали її незвичайно прихильними оцінками Іван Франко в „Літер. Науковім Вістнику“ 1902 (I кн.), Михайло Лозинский в „Буковині“ 1902 (ч. 100) і Антін Крушельницький у „Ділі“, 1902.

2. Празник, віршована сатира 1902.

Це є образок з життя галицького попівства і відносин цеї вертви до уряду і польскої інтелегенції з одного, та до завдань і праці поміж народом з другого боку. Писано ядренистим стилем з юмором і іронією.

2. Сон української ночі, драма-містерія посвячена Миколі II 1903.

Трьох студентів: інтернаціональний соціаліст, народник і національний соціал виковують в підземеллі меч і золотий вінець України. Цареслав і Демон присипляє їх і окружає їх зачарованим колом. Дим з цього кола облонює постати гетьманів, які не можуть до них приступити. Демон викликує тінь Олександра II і сліпого Марка Проклятого, душу українського люду, якого пригинає до ніг царевн Освободителеві. Тимчасом трубить Богдан, дух революції. Надбігає Палій і Богун до студентів по золотий вінець для народу — а студенти сплять. Цілющою водою промивають їм очі — вони зриваются і докінчують золотий вінець. Вибухає рево-

люція — та український люд не йде за золотим вінцем незалежної України, тілько за Марком Проклятим, який в імя царя уладжує погроми на інтеліґенцію і жидів, аж окервавлений падає під батогами посіпак, кидаючи камінням на студентів. На кінці бачить осліплений золотий вінець, та вже за пізно, революцію здавлено.

Основний акорд драми:

„Від Кавказу по Сян лиш один буде лан,
Його власником нарід цілий —
Спільна праця і край — блисне воля і рай,
України вінець золотий!"

Драма вийде другим виданням скорочена і перероблена до вистави.

4. Жертва штуки, оповідання 1906.

Артист-маляр малює Мадонну, та не може сотворити того, що хоче. Перешкодою тому жінка своїми вузкоглядними забаганками. Він убиває її підступним способом. Дух його потрясений її смертю до глибини творить несвідомо в ночі архитвір Мадонни. Артист прокидається, дивиться, аж ця Мадонна — це вона, його жінка яку він убив! Пораженний відступає взад, звалює фіґуру, яка убиває його на смерть.

5. На стоці гір, лірика 1906.

Вірші на любовні і суспільні теми, викінчені формою до найбільшої прецизії.

6. Сонце руїни, траґедія козацкої України 1911.

Писана старинною мовою дум народнім віршом, відзначена першою нагородою на конкурсі Виділу Краєвого для вистави Українському театрові „Бесіди" у Львові, виставлювана з великим успіхом за дирекції Стефана Чарнецького в Галичині.

Гетьман Дорошенко з митрополитом Тукальським леліють ідею незалежної України і шукають опори в султана Магомета IV, мимо відраджувань Сірка, матері Дорошенка і старшин. Проти волі Марка Проклятого, душі [illegible] примушує козаків до сполуки і відбиває Правобереже — та готується до походу на Лівобереже, де гетьманує гетьман Самойлович-попович, з московської руки. Дорошенко визволяє жінку Присю з монастиря, де вона каралася за зраду, збірає старшин на нове весілля під проводом ген. осаула Лизогуба. Приходить московський посол, Альоша Терпіґорев, якого за Андрусівський заговір мало не порубано. Тимчасом являється Мати, яка ненавидить невістку і дорікає синові за неї. Дорошенко, маючи прочуття горя, кличе свого любого чуру — каже привести жінку, щоби перед старшинами віч на віч визнавала своє каяття. Та вона побачила чуру, в якім спізнала свого любчика і говорить всю правду, що вона не любить Дорошенка — її виносять омлілою. Надходить посол від султана і сповіщає, що Сірко з поради Москви і Польщі напав на Крим та понищив союзників Дорошенка. Він вимогає за те від Дорошенка сімсот діток до гаремів і на яничарів. Мати вибухає докорами за злуку з бісурманами — Дорошенко каже увязнити матір і проклятий нею вибігає. Лизогуб знюхався із московським послом і перетягає всю старшину на московський бік до Самойловича. Тимчасом султан йде на Україну у друге і не поважає Дорошенка, який прибув до табору без старшини зі серденятами, витинає в пень Ладижин та [illegible] з України великий ясир. Самойлович підступає обложити під Чигирин, у Чигирині вибухає бунт проти Дорошенка. В Чорнім лісі Лизогуб намовляє Марка Проклятого убити Дорошенка. В тім лісі загорівся сеї ночі папоротни цвіт для України — та Марко Проклятий задавив його злочинними руками. До того ліса тікає пана Прися з чурою, утікає і Дорошенко

божевільний, ховаючись три дні і три ночі перед „чорною сотнею“ XVII ст., яка під проводом Марка гонить з ним з оглоблями і дрючками, щоби його убити. Там стрічає Дорошенко чуру з жінкою і убиває його, вона божеволіє, а Дорошенко кличе в роспуці звірів серед бурі і блискавиць, щоби його розшматували. Аж надходить Тукальський, осліп під порохом московських гармат, зломаний — намовляє Дорошенка віддати булаву після волі народу, який не знає що творить. Та являються Запорожці від Сірка і здержують його — він передає булаву Богдана Сіркови і Запорожцям, танцюючи по улицях Чигирина останній танець вільної України. Тимчасом сліпий владика Тукальський вмірає і проклинає Марка Проклятого з усім народом, що задавив папоротин цвіт України. Аж надходить Лизогуб і бере Дорошенка в неволю з розказу Самойловича і являється Прися, божевільна, одіта як береза і співає пісню: Україно, ти біла береза, чи ти в лузі не калина була?!..

7. Ладі Марені терновий вогонь мій... 1912. лірична драма в пяти діях з 33 ілюстраціями Івана Косинина, Котарбинського та чужих артистів.

Герой цеї драми стрічається з ріжними пятьма женщинами: з лехкодушною дитиною вигоди, зі змисловою красунею тіла, з високою почуваннями дівчиною, з богатою, зарозумілою на себе панею, зі своєю жінкою, щирою цілою душею — та скрізь відчуває самотність, лине духом у гору, а його душа бренить горішними акордами думок про загадку буття. Се є танець любови і смерти героя.

8. Сфінкс Европи драма в 3 діях, написана в лютім 1914 р. Появилася друком в день убивства архикнязя в Сараєві 1914 р. приготовлювана до вистави на цей день, у столітні роковини Шевченка і на з'їзд Соколів і Січей, та заборонена

польським намісництвом Галичині — бо це „не є в міжнароднім інтересі бунтувати українську шляхту проти Росії“.

Сфінкс Европи — це загадка України.

Німеччина і Австрія в союзі зі Шведами побивають Росію. Німці наближаються до Київа. В домі київського ґубернатора кн. Кочубея нервово хора донька Катруся має візію, що через хату перейшов як огонь Мазепа і перекроїв мапу Росії на двоє. Син Святополк скликує тайну нараду штабових офіцерів для з'єднання сил України. На раді повстає суперечка. Проти молодого кн. Кочубея, самостійника, прихильника европ. буржуазії виступає його учитель, Дорошенко, федераліст, славянофіл, народник. Нагло між ними являється Мазепа і взиває їх своєю мовою з'єднатися, бо без нас не буде нас! в Карпатах спить 300 кінних запорожців зпід Полтави. Під проводом св. Михайла Архистратига прийдуть вони їм в поміч разом з 300 Січами і Соколами з Галичини і з'єднаються з українським повстанням. Він дає їм трубу Палія і булаву від Карла XII. Затрубів Дорошенко на трубу — аж являється Марко Продан, душа люду. Він готовий до бунту, бо „як земля наша, то нам належно її віддати“. Всі єднаються одною думкою, як дасть знак Мазепа — підняти бунт військовий.

Европейські дипльомати антанту годять на утворення королівства України під умовою сплати російських довгів та щоби на українським престолі не засів Гогенцолерн, ані Габсбурґ, тільки Швед. Старий Кочубей лютує на свого сина, як русофіл, син стає явно проти батька, що він хоче змити тавро зради зі свого роду, за ним стоїть мати і донька. У Київі вибухає демонстрація, з'їзджаються студенти і робітники зі своїх ґуберній України з червоними, з Галичини з жовто-блакитними прапорами. З ними лучаться Кубанці і всі єднаються в полк коло Святополка кн. Кочубея, буду-

чого к[illegible] України під прапором Мазепи — тільки ще Дорош[illegible]е має, що взяв трубу Палія, щоби покликати люд... [illegible] дає знак Мазепа. Всі рушають у похід, аби злучитися з Німцями, як військо незалежної України.

Тимчасом Дорошенко, що має трубу Палія, хоче ще попрощатися з любою Катрусею. Вона проводжає його, аж їх ловить старий кн. Кочубей. Нападає на Дорошенка, що спровадив сина на бездоріжжя, та довідується, що він є противних поглядів, як славянофіл. Намовляє його затрубити на люд і повести на сторону Росії за це обіцює йому руку Катрусі. Дорошенко трубить, маса йде за ним, він веде її на бік Росії, та на чоло вибивається Марко і кидає клич: бий панів і жидів! Товпа забігає дорогу полкові повстанців і побиває молодого кн. Святополка Кочубея, як пана. — Німці входять до Київа, побитого Святополка ведуть і він умірає на очах батька, та передає булаву Карла XII товаришеві Ґалаґанови, аби він її віддав українському королеві, як що він буде такий, як Роман, або як Володимир, що яко король покличеться на право наслідця до всіх українських земель Володимира, Романа, Данила і Льва і злучить їх негайно в одну цілість, в одну державу! Над його трупом покритим хоругвами проголошують самостійне українське королівство з королем Володимиром шведського роду.

В Німеччині вийшли

9. Роман Великий, траґедія княжої України 1918.

10. Малий Святослав Хоробрий, дітяча гра-казка в 4 діях, до вистави для шкільної молодіжи, навіть під голим небом

Діється це ще за буйного життя поганських часів Ольги в X ст. Радість в святім гаю народніх богів світла! Весна во-

скресла — та принесла вість, що іде малий князь Ігоренко підстригувати волосся і прибрати імя по давньому звичаю. Надбігає він і М[illegible], його товаришка в забаві. Ходять хороводом, аж пр[illegible]ть мати його — княгиня Ольга і заставляє його стр[illegible]ти. Стр[illegible]ть оленя — буде слав[illegible], стрілить лисицю — буде щасливий! Ігоренко стрілив оленя-тура, всі окрикнули його Святос[illegible] А він побіг за туром злоторогим. Аж Ґрип, літичний птах, [піднів його і поніс на гори до робітні бога Хорса. А боги тьми змовляються напасти на його, як буде вертати і окрикнути його Гореславом, героєм руїни.

На горах Хорс виковує з Пікуликами меч і щит для Святослава. Меч вже готовий і щит блакитний, [тільки ще Хорс робить знамя його держави на щит, — та Святослава не видно! Чергою надбігають Стрибог, Перун, Лада, Весна, Слава, Зоря, Місяць, Сонце і Велес і приносять трівожні вісти, що боги тьми: Див, Обида, Негода, Коструб і Кощій чатують на малого лицаря. — Аж він вже близько, вже його чути — Хорс за порадою всіх богів, вирі[illegible] знамя народу йому на щит: лева на синім полі з лицем до сходу, в якім відбивається наша сила, небо і поле, сонце і море. Та негайно впала тьма — боги тьми заевпетали, схоплять Святослава і виховають на героя руїни!..

Схопились боги світла та підняли бій, розігнали богів тьми. Вони змовляються наново захопити його, як буде вертати, щоби він як демон летів над Україною, сіяв стріли незгоди серед трупів, руїн і пожежі, замінив найбогатше життя України в країну сміття, червяків і чужого розбою. За той час Святослав приходить до теремів Хорса, дістає в дарі меч і золотолевий блакитний щит — та присягає прогнати орду, з'єдинити всі землі України і здобути Царгород .Та Слава обіцює йому ще чарівну трубу, що як затрубить на неї, — вчує весь народ і стане за ним як військо. Почув

Святослав і негайно в ночі хоче вертати, хоч як відраджують його, не хоче ждати сходу сонця. Всі боги світла рішають товаришити йому, їх узброює Хорс, а Святослав набравши стрілів до свого лука, кличе: темні сили, йду на вас! —

Лада пристроює вівтар Слави на стрічу Святослава в святім гаю, та його не впдати! Надбігає Весна з потіхою, аж тут чути свист Дива і тьма бисів-зміїв піднялася з ліса. Вбігає Зоря — чути гук грому, іде боротьба за Святослава між богами світла і богами тьми. Святослав сьміється серед блискавиць і бурі і стріляє зміїв з лука одного за другим. На зазив Перуна причвалало на ридвані трома кіньми Сонце, побили богів тьми, — повязали їх ликом тай ведуть Святослава серед співу, світла і весілля. Мати Ольга не пізнає сина, він став лицарем, йому тілько й думки, що зброя та труба слави! Тоді богиня Лада стародавнім звичаєм обстригує йому кучері і дає йому імя Святослава. А Слава на зазив богів дає йому трубу золотую. Затрубів він — і гурма хлопців гей зпід землі стає перед Святославом на голос його труби. Святослав закомендерував, — станули в ряд тай відходять за Святославом струнким кроком, співаючи боєву пісню. А Малуша плаче, та потішають її боги, що Святослав буде великовоїн, а вона буде його суджена, мати-ме сина Володимира, славного на всі язики, батько Хоробрий, а син Великий!

11. Гетьман юрби, драма в 5 діях, друкується.

12. Папоротин цвіт, заповіджений в попередній книжці вийде після війни з незалежних від автора причин.

13. Гетьман Мазепа та инчі драми приготовлюється до друку.

В справі другого видання, або зиставн кетрогонебудь твору прошу звертатися виключно до автора, адреса :Wassyl S. Patschowskyj, Ukrajiner-Lager, Wetzlar, Deutschland, а після війни: Філія Української Академічної Ґімназії у Львові.

Увага: *Проситься справити похибки: ст. 86 в. 888. на долі має бути: не дасть собі він очі видрянати. ст. 163. в. 1834. замість: Йди до Вишати," має бути: Йди до Твердяти, таксамо тричі згадане імя Вишати в курзиві на ст. 176-7. прошу справити на Твердяту. На ст. 205. замість Лютиця, має бути. Лютиці. и на ст. 214. Ява 8. Роман і дальші особи говорять разом з особами із попередньої яви, починаючи від останніх слів Світляни.*

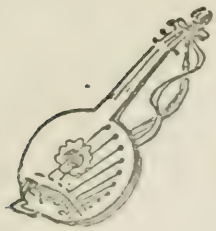

BINDING SECT. MAY 23 1968

PG
3948
P184R6
1918a

Pachovs'kyi, Vasyl'
Roman Velykyi

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY